

Nina Hjelt

TAPAUSTUTKIMUS RUORI – OHJAUKSEN JA TUEN TARPEEN
ARVIOINTITYÖKALUSTA AMMATILISESSA ERITYISOPPILAI-
TOKSESSA

kuntoutuksen koulutusohjelma
sosiaali- ja terveysala (ylempi AMK)
2018

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

TAPAUSTUTKIMUS RUORI – OHJAUKSEN JA TUEN TARPEEN ARVIOINTI-TYÖKALUSTA AMMATILLISESSA ERITYISOPPILAITOKSESSA

Hjelt, Nina
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuntoutuksen koulutusohjelma
Syyskuu 2018
Ohjaaja: Sallinen, Merja
Sivumäärä: 57
Liitteitä: 3

Asiasanat: ammatillinen kuntoutus, ammatillinen erityisoppilaitos, toimintakyky

Ammatillista kuntoutusta on järjestetty ammatillisissa erityisoppilaitoksissa jo pitkään. Ammatillinen kuntoutus on prosessi, jonka tavoitteena on ylittää ne esteet, joita yksilöllä on työhön pääsemisessä, työssä jatkamisessa tai työhön palaamisessa.

Ammatillinen kuntoutus, kuten kuntoutus yleensäkin, alkaa usein yksilön toimintakyvyn määrittelyllä. Toimintakykyä voidaan määrittää asiantuntijalähtöisesti, mutta yhtä tärkeä on myös asiakkaan itsearvio omasta toimintakyvystään. Ammatillisten erityisoppilaitosten verkosto on kehittänyt toimintakyvyn kartoittamiseen ICF-pohjaisen Ruori – ohjauksen ja tuen tarpeen arviointityökalun.

Tässä opinnäytetyössä on tavoitteena tuoda esiin kuntoutuksen näkökulmaa ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Opinnäytetyö on työelämälähtöinen tapaustutkimus, joka on toteutettu yhteistyössä Ammattiopisto Luovin kanssa. Opinnäytteen tavoitteena on ollut saada kokemuksia Ruorin käytöstä ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Opinnäytetyössä Ruoria kokeiltiin opiskelijan jatkosuunnitteluvaiheessa.

Opinnäytetyö alkoi tapaustutkimukseen valikoitujen opiskelijoiden Ruori-perehdytyksellä ja jatkui varsinaiseen Ruori-kyselyyn ja sen jälkeen pidettyyn opiskelijan haastatteluun, jossa Ruorin tuloksia käytettiin pohjana opiskelijan jatkosuunnittelussa. Opiskelijoilta kerätyn aineiston pohjalta käytiin asiantuntijaryhmän haastatellut Ruorin käyttökelpoisuudesta ammatillisessa erityisoppilaitoksessa.

Opinnäytetyön tuloksena voidaan sanoa, että kokemukset Ruorista olivat positiivisia. Tapaustutkimukseen osallistuneet opiskelijat kokivat Ruori-kyselyyn vastaamisen selkeäksi ja melko helpoksi. Tulokseksi saatiin myös, että Ruori on käyttökelpoinen työkalu erityisesti opiskelijan itsetuntemuksen ja osallisuuden lisääjänä ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Jatkosuunnittelussa Ruorin katsottiin toimivan keskustelunavaajana ja tukevan opiskelijaa siirtymävaiheessa.

CASE STUDY ON RUORI – GUIDANCE AND SUPPORT TOOL IN A VOCATIONAL SPECIAL EDUCATION INSTITUTION

Hjelt, Nina

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in rehabilitation

September 2018

Supervisor: Sallinen, Merja

Number of pages: 57

Appendices: 3

Keywords: vocational rehabilitation, vocational special education institution, ability to function

Vocational rehabilitation has been arranged in specialized vocational institutions for a long time. Vocational rehabilitation is a process that aims to overcome the obstacles that the individual has in gaining access to employment, carrying on working or returning to employment.

Vocational rehabilitation, such as rehabilitation in general, often begins by defining individual's ability to function. Functional capacity can be defined by experts, but equally important is the customer's self-assessment of their own level of functioning. The network of Vocational Special Institutions has developed an ICF-based tool for this called Ruori – guidance and support tool to explore the customer's ability to function.

This thesis aims to bring out the point of view of rehabilitation in a vocational special education institution. It is a work-based case study, conducted in co-operation with Vocational College Luovi. The aim of the study was to gain experience in utilizing Ruori in vocational special education. Ruori was experimented in further planning of the student's future.

The study started with Ruori-orientation for the selected students and continued with the actual Ruori-questionnaire. After that the students were interviewed based on the questionnaire. The results were exploited in planning the student's future. Based on this material collected from the students, an expert group was interviewed on the usefulness of Ruori in vocational special education.

As a result of the thesis it can be concluded that the experiences of Ruori were positive. The students who participated in the case study felt that answering to Ruori questionnaire was clear and fairly easy. It was also found that Ruori is a useful tool, especially for the student's self-knowledge and involvement in vocational special education. Ruori was considered to be a good discussion opener as well as a supportive tool in the student's transition phase.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	AMMATILLINEN ERITYISOPETUS	6
2.1	Erityisen ja vaativan erityisen tuen tarve	9
2.2	Ammatillinen erityisopetus ammatillisena kuntoutuksena	11
2.3	Jatkosijoittuminen ammatillisesta erityisoppilaitoksesta	14
2.4	Ruori – ohjauksen ja tuen tarpeen arviointityökalu	16
3	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	19
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	21
4.1	Tapaustutkimus tutkimusstrategiana	21
4.2	Tapausten valinta	22
4.3	Opinnäytetyön eteneminen	23
4.4	Aineistonkeruumenetelmät: kysely, lomakehaastattelu ja asiantuntijahaastattelut padlet-työskentelyn avulla	26
4.5	Aineistonanalyysimenetelmät	29
5	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	30
5.1	Ruori toimintakyvyn ja tuen tarpeen näyttäjänä	30
5.2	Kokemuksia Ruorin käyttökelpoisuudesta ammatillisessa erityisoppilaitoksessa	34
5.3	Ruori jatkosuunnittelun välineenä	35
6	OPINNÄYTTEEN YLEISTETTÄVYYS JA LUOTETTAVUUS	38
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	39
8	POHDINTA	41
	LÄHTEET	47
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

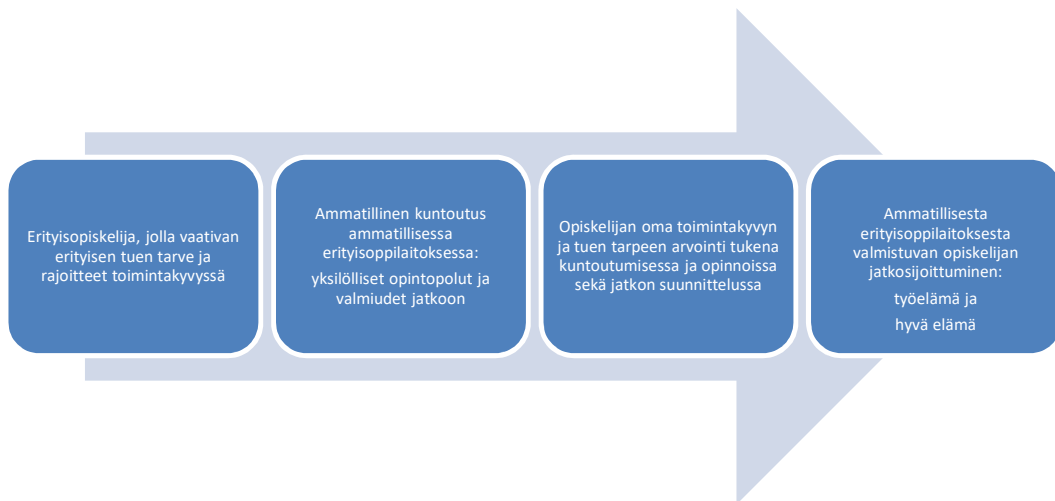
On sanottu, että kuntoutusta on ollut olemassa aina siitä lähtien, kun sairaita, vammaisia tai muuten yhteisöstään syrjään joutuneita henkilöitä on autettu saavuttamaan mielekäs asema omassa yhteisössään. Kuntoutuksen keskeisimpänä periaatteena on nähty vammasta ja sairaudesta yksilölle aiheutuvien haittojen poistaminen, vähentäminen tai kompensoiminen jollain tapaa. (Puumalainen 2008, 16.)

Ammatillisella erityisopetuksella on pitkään ollut tärkeä asema yhtenä kuntoutuksen toteuttajana. Ammatillinen erityisopetus liittyy kuntoutuksen alueella lähinnä ammatilliseen kuntoutukseen. Ammatillinen kuntoutus puolestaan nähdään prosessina, jonka tavoitteena on ylittää ne esteet, joita yksilöllä on työhön pääsemisessä, työssä jatkamisessa tai työhön palaamisessa. (Holmes 2007, 10; Järvikoski & Härkäpää 2011, 216.) Vaikka ammatillisen erityisoppilaitoksen tärkein tehtävä on tuottaa ammatillista kuntoutusta, on myös tuotu esiin, että oppilaitoksella on opiskelijan elämässä usein hyvin tärkeä kokonaiskuntoutuksellinen rooli. Henkilö, joka tarvitsee erityisopetusta selviytyäkseen opinnoista, tarvitsee yleensä myös tukea koko aikuistumisessaan. (Mänty 2000, 164-165; Mänty 2006, 92.)

Kuntoutukseen liittyy tiiviisti toimintakyvyn käsite. Kuka tätä toimintakykyä sitten mittaa ammatillisessa erityisoppilaitoksessa? Toimintakyvyn edistymistä varmasti seurailaan koko koulutuksen ajan moniammatillisesti. Opettajat, ohjaajat ja opiskelijahuollon palvelut ovat tässä tiiviisti mukana. Tuleeko opiskelijan itsensä kuitenkaan tarkasteltua useinkaan omaa toimintakykyään? Olisiko tällaiselle tarvetta? Ammatillinen erityiskoulutus on kuitenkin kuntouttavaa toimintaa, jolla on monesti aika isotkin tavoitteet. Tässä työssä tarvitaan erilaisia välineitä, jolla kuntoutujan omaa aktiivisuutta ja toimijuutta voidaan parantaa.

Ammatillisten erityisoppilaitosten verkostossa eli AMEO:ssa on kehitetty työkalu, jonka avulla opiskelija voi tehdä oman arvionsa toimintakyvystään. Työkalun nimi on Ruori – ohjauksen ja tuen tarpeen arviointityökalu. Olen oman työni ohella opiskellut

kuntoutuksen yamk-opintoja. Opintoihin sisältyvän, työelämälähtöisen, opinnäytetyön halusin liittyvän sekä kuntoutukseen, toimintakykyyn että ammatilliseen erityiskoulutukseen. Tämän takia aiheeksi valikoitui opinnäytetyö Ruorista, johon nämä teemat tiiviisti liittyvät. Opinnäytteen tavoitteena oli selvittää sekä opiskelijoiden että henkilökunnan kokemuksia Ruorin käyttökelpoisuudesta ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Lisäksi halusin opinnäytteessäni perehtyä siihen, minkälaisia mahdollisuuksia Ruorilla on tukea erityisopiskelijaa, kun hänen opintonsa ovat loppusuoralla ja on aika miettiä jatkoa. Koen myös, että opinnäytteeni yhtenä tärkeänä tavoitteena on ollut tuoda esiin kuntoutuksen ja kuntoutumisen näkökulmaa ammatillisessa erityiskoulutuksessa. Kuvioon 1 olen tiivistänyt opinnäytteeni teoreettisen viitekehyksen, jossa lähtökohtana on erityisopiskelija ja hänen yksilölliset tarpeensa. Oman tuen tarpeen ja toimintakyvyn määrittelyssä sekä jatkon suunnittelussa opiskelija itse on avainasemassa.

Kuvio1: erityisopiskelija ja ammatillinen kuntoutus ammatillisessa erityisoppilaitoksessa

2 AMMATILLINEN ERITYISOPETUS

Suomalaisen ja pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan olennaisiin piirteisiin on kuulunut pyrkimys koulutukselliseen tasa-arvoon. Kaikille on haluttu taata jonkinasteinen

koulutus heidän asuinpaikastaan ja sosiaalisesta taustastaan riippumatta. Koulutuksellisen tasa-arvon tavoitteena on ollut kaikkien tasavertainen kohtelu. (Lappalainen & Hotulainen 2007, 242.)

Koulutukselliseen tasa-arvoon on lisäksi liittynyt se, että opiskelijaa pyritään tukemaan myös silloin, jos hänellä on sairauden tai vamman vuoksi vaikeuksia selviytyä ammatillisista opinnoista ja hän tarvitsee opinnoissaan erityistä tukea. Ammatillista erityisopetusta voidaan järjestää yleisissä ammattioppilaitoksissa tai ammatillisissa erityisoppilaitoksissa. Suomen virallisen tilaston mukaan vuonna 2016 ammatillisissa erityisoppilaitoksissa opiskeli 3284 erityisopiskelijaa ja muussa ammatillisesta koulutuksesta antavassa oppilaitoksessa 22161 erityisopiskelijaa. Näin ollen selkeästi suurin osa erityisopiskelijoista opiskelee ns. yleisissä ammattioppilaitoksissa. Koko Suomen ammatillisen koulutuksen opiskelijoista erityisopiskelijoiden osuus on 8,9 prosenttia. (Suomen virallinen tilasto, 2018.)

Ammatillisille erityisoppilaitoksille on annettu tehtäväksi tarjota ammatillista koulutusta niille henkilöille, joilla on vaativan erityisen tuen tarve ja opiskelu yleisissä ammattioppilaitoksissa ei ole sopiva vaihtoehto. Sekä ammatillisten erityisoppilaitosten että yleisten ammattioppilaitosten tarjoaman ammatillisen koulutuksen tavoitteet ilmaistaan lainsäädännössä ja opetussuunnitelmien perusteissa.

Koko ammatillinen koulutus on viime vuosina ollut laajan kehittämisen ja muutoksen kohteena. Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan muutostyön avulla on haluttu uudistaa niin ammatillisen koulutuksen rahoitusta, ohjausta, toimintaprosesseja, tutkintojärjestelmää kuin järjestäjäjärakenteitakin. Muutoksella on haluttu korostaa myös asiakaslähtöisyyttä ja osaamisperusteisuutta. Tavoitteena on pidetty yksilöllisiä opintopolkuja, työelämän ja yksilöiden tarpeita vastaavaa osaamista sekä tiivistä yhteistyötä työelämän kanssa. Uudistukseen on päädytty, koska tulevaisuuden työelämässä tarvitaan uudenlaista osaamista ja ammattitaitoa. Uudistumista edellyttää myös se tosiasia, että koulutukseen on käytettävissä aiempaa vähemmän rahaa. (OKM:n www-sivut, 2017.)

Ammatillisen koulutuksen muutokseen on liittynyt lakiuudistus. Lait ammatillisesta peruskoulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta yhdistettiin uudeksi laiksi ja näin 11.8.2017 säädettiin Laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017). Lain mukaan

ammattillisen koulutuksen ja tutkintojen tarkoituksena on kohottaa ja ylläpitää väestön ammatillista osaamista, antaa mahdollisuus ammattitaidon osoittamiseen, kehittää työ- ja elinkeinoelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin sekä edistää työllisyyttä ja antaa valmiuksia yrittäjyyteen. Samalla laissa tuodaan myös esiin se, että sen tavoitteena on edistää työ- ja toimintakyvyn jatkuvaa ylläpitoa sekä elinikäisen oppimisen ja ammatillisen kasvun tukemista. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 2§.)

Lakimuutokseen sisältyvä asetus ammatillisesta koulutuksesta hyväksyttiin loka-kuussa 2017. Tässä asetuksessa säädetään muun muassa opintojen henkilökohtaistamisesta, josta käytetään nimitystä HOKS eli henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelma. HOKS tarkoittaa koulutuksen suorittamisen sekä siihen liittyvien tuki-ohjaus- ja neuvontatoimien asiakaslähtöistä suunnittelua ja toteutusta. Asetus määrää pykälässä 9 melko tarkasti mitä henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman tulee sisältää. Näitä ovat esimerkiksi aiemmin hankittu osaaminen, tarvittava osaaminen, osaamisen osoittaminen, tarvittava ohjaus ja tuki sekä erityisen tuen sisältö. (Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017, 9§; myös Ruha, 2018.)

Ammatillisen koulutuksen tarkoitus ja sille asetetut tavoitteet ovat Erityisopetuksen käsikirjan mukaan yhteneväiset ammatillisen erityisopetuksen tavoitteiden kanssa. Tavoitteita voidaan ammatillisessa erityisopetuksessa painottaa opiskelijan yksilöllisten edellytysten mukaisesti ja hyvin eri tavoin. Työelämän kehittämiseen ja työllistyvyyden edistämiseen liittyvät tavoitteet ovat erityisen tärkeitä myös erityisoppilaitoksessa, koska työllistyminen saattaa olla hankalaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kohdalla. Erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle järjestettävän koulutuksen tavoitteena nähdään myös, että sitä toteutetaan yhteistyössä kuntoutuspalveluiden tuottajien kanssa. Näin pyritään edistämään opiskelijan kokonaiskuntoutusta. (Miettinen 2015, 22.)

Ammatillisten erityisoppilaitosten verkoston mukaan ammatillisen erityisopetuksen teoriaperusta nojaa ihmiskäsitykseen, jonka mukaan jokainen ihminen on arvokas siinä, millä hän on ja ihmisen perusolemukseen kuuluu pyrkimys hyvään ja itsensä kehittämiseen. Tällainen ihmiskäsitys korostaa opiskelijan roolia aktiivisena toimijana, joka on halukas oppimaan ja kehittymään. (AMEO 2015, 12.)

Ammatillinen erityisopetus yhdistää ammattikasvatuksen ja erityispedagogiikan näkökulmat. Ammattikasvatus on kasvatustieteen osa-alue, joka käsittelee ihmisen ammattiin kasvamista. Sen näkökulmasta koulutuksen tulee lisätä opiskelijan ammattiin liittyviä tietoja ja taitoja sekä antaa opiskelijalle ammatissa toimimisen valmiudet. Opiskelijan erityiset tarpeet tuovat opiskeluun ja opetukseen kuitenkin erityispiirteitä, joiden perusta on erityispedagogiikassa. Erityispedagogiikan keinoina nähdään ammatillisten valmiuksien ja edellytysten määrittely, yksilöllisten opintopolkujen luominen, itsenäistymisen tukeminen, arjenhallinnan parantaminen ja kuntoutuminen, joiden avulla tuetaan koulutuksen tavoitteita, opiskelijoiden työelämätaitoja ja opintojen jälkeistä elämää. (AMEO 2015, 12.)

2.1 Erityisen ja vaativan erityisen tuen tarve

Laissa ammatillisesta koulutuksesta (2017) pykälässä 64 määritellään erityinen tuki. Lain mukaan opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea. Laki määrittelee, että opiskelijalle tarjottava erityinen tuki on oltava opiskelijan tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista pedagogista tukea sekä erityisiä opetus- ja opiskelujärjestelyitä. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 64§.)

Erityisopetuksen käsikirjan mukaan ammatillisessa erityisopetuksessa opiskelijan oppimista ja opiskelua pyritään tukemaan monin eri keinoin ja menetelmin. Tuki suunnitellaan ja toteutetaan aina yksilöllisesti opiskelijan tarpeista käsin. Tavanomaisia tukikeinoja ovat ainakin henkilökohtainen ohjaus oppimistilanteissa, yksilölliset opiskelumateriaalit ja oppimisympäristöt, erilaiset tietotekniset apuvälineet ja opiskeluohjelmat, selkokieliisyys, kuvat ja symbolit sekä kommunikoinnin apuvälineet. (Miettinen 2015, 61-62.)

Erityisen tuen antamisen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisen ammattitaidon ja osaamisen. Erityistä tukea saavan opiskelijan osalta ammatillisen perustutkinnon perusteiden mukaista osaamisen arviointia

voidaan mukauttaa laatimalla opiskelijalle yksilöllinen osaamisen arviointi. Osaamisen arviointia voidaan mukauttaa vain siinä määrin, kuin se on opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet ja valmiudet huomioon ottaen välttämätöntä. Erityisen tuen antamisen tavoitteena on lisäksi edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta yhteistyössä kuntoutuspalveluiden tuottajien kanssa (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017; myös Karvonen, 2018.)

Erityisen tuen tarve- käsite on otettu käyttöön erityisopetuksen kentällä ja sen tarkoitus on ollut korvata leimaavammaksi koettuja erilaisia vammamäärittäviä sisältäviä termejä, samoin kuin erityisoppilaan käsitettä (Niemi 2015, 16). Erityisen tuen tarve- käsitettä voidaan kuitenkin jonkin verran myös kritisoida sen epämääräisyydestä. John Wilson (2002) on esittänyt, että erityisen tuen tarpeen käsitteeseen suhtaudutaan aivan kuin kaikki jakaisivat yhtenäisen näkemyksen siitä, mitä sillä tarkoitetaan. Erityisen tuen tarpeella voidaan viitata suureen joukkoon erilaisia vammoja ja oppimisvaikeuksia koskevia diagnostisia kategorioita. Usein käsitteen merkitys jää kuitenkin hyvin erittelemättömäksi ja epämääräiseksi. (Wilson, 2002; Niemi 2015, 16.)

Laissa ammatillisesta koulutuksesta (2017) pykälässä 65 mainitaan uutena terminä vaativa erityinen tuki. Vaativan erityisen tuen tehtävän saaneen koulutuksen järjestäjän tehtävänä on järjestää koulutusta opiskelijoille, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia taikka vaikea vamma tai sairaus, joiden vuoksi opiskelija tarvitsee yksilöllistä, laaja-alaista ja monipuolista pykälässä 64 tarkoitettua erityistä tukea. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 65§.)

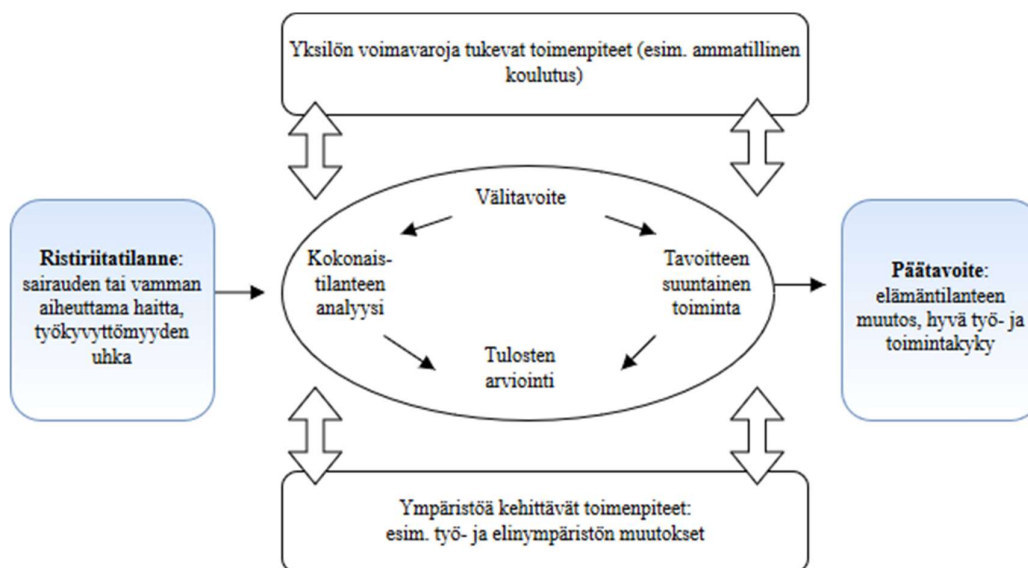
Vaativan erityisen tuen käsite on alun perin otettu käyttöön Helsingin ja Jyväskylän yliopistojen yhteisessä tutkimus- ja kehittämishanke VETURI:ssa. Hankkeessa vaativa erityinen tuki määriteltiin niin, että sitä oppimiseensa ja kuntoutumiseensa tarvitsivat lapset ja nuoret, joilla oli vakavia psyykkisiä pulmia, moni- tai vaikeavammaisuutta, kehitysvammaisuutta tai autismin kirjoa. Osa koulutuksen järjestäjistä on saanut tehtäväkseen huolehtia vaativaan erityiseen tukeen oikeutettujen opiskelijoiden koulutuksesta. Näitä koulutuksen järjestäjiä ovat esimerkiksi ammatilliset erityisoppilaitokset. (Karvonen, 2018.)

2.2 Ammatillinen erityisopetus ammatillisena kuntoutuksena

Suomalaisessa yhteiskunnassa kuntoutus määritellään suunnitelmalliseksi ja monialaiseksi toiminnaksi, joka on pitkäjänteistä ja sen tavoitteena on auttaa kuntoutujaa hallitsemaan elämäntilanteensa. Se on myös ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessi, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistäminen. (Kuntoutusselonteko 2002, 2; Järvikoski & Härkäpää 2008, 57.)

Kuntoutustyössä voidaan, Järvikosken ja Härkäpään (2011) mukaan, nähdä kaksi erilaista kuntoutustyön toimintamallia. Toinen niistä on asiantuntijakeskeinen ja toinen kuntoutujalähtöinen malli. Asiantuntijakeskeisessä mallissa asiakas on ensi sijassa arvioinnin ja toimenpiteiden kohde. Kuntoutujalähtöinen malli näkee puolestaan asiakkaan tavoitteellisena ja omia pyrkimyksiään toteuttavana toimijana. Asiakaslähtöisessä mallissa kuntoutujan rooli on näin ollen aktiivinen. Kuntoutustyöntekijä puolestaan nähdään mallissa yhteistyökumppanina, jonka tavoitteena auttaa asiakasta tutki-
maan itseään ja ympäristöään. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 187-189.)

Kuntoutukseen liittyvää ohjausta voidaan kuvata prosessimallin avulla (kuvio 2). Lähtökohtana on yksilön ristiriitatilanne, johon haetaan muutosta. Yksilön voimavaroja ja toimintakykyä edistävinä toimenpiteinä voi olla esimerkiksi juuri ammatillinen koulutus. Mallissa tärkeää on huomata, että tilannearviota selvitetään aina yksilön kanssa yhdessä. Yhteinen pohdinta luo perustan kuntoutuksen tavoitteiden asettamiselle ja takaa yksilön motivaation ja sitoutumisen. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 192.)

Kuvio 2. Kuntoutuksen prosessimalli (mukailtu Järvikoski & Härkäpää 2011, 192)

Kuntoutus nähdään myös kasvu- ja oppimisprosessina, jonka aikana kuntoutuja joutuu tukimaan elämänsä ja tulevaisuutensa perusteita ja tavoitteita. Näin ollen hänen tulisi olla omaa elämäänsä suunnitteleva ja vaihtoehtoja punnitseva päätöksentekijä ja kuntoutuksen asiantuntijoiden pitäisi häntä tässä oppimisprosessissa tukea. Tähän pyritään tarjoamalla tietoa ja erilaisia vaihtoehtoja. (Järvikoski & Härkäpää 2008, 57.)

Kuntoutusta järjestetään kaikilla hyvinvointivaltion palvelusektoreilla. Tärkeimmät palvelujärjestelmät ovat terveydenhuolto, sosiaalihuolto, opetushallinto, työhallinto, kansaneläkelaitos ja vakuutuslaitokset. Näistä opetushallinto järjestää kasvatuksellista kuntoutusta peruskoulun erityisopetuksena ja *ammattillista kuntoutusta ammatillisena erityisopetuksena*. Kohderyhmänä on vamman, sairauden, kehityksen viivästymän, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisopetusta tai ohjauspalveluja tarvitsevat opiskelijat. (Kähäri-Wiik, Niemi & Rantanen 2007, 25-26.)

Ammatillinen kuntoutus, jota ammatillisena erityisopetuksenakin järjestetään, kohdistuu henkilöihin, joilla on suuri riski syrjäytyä työmarkkinoilta. Riski syrjäytymiseen on syntynyt sairauden, vamman tai työkyvyn alenemisen takia. Ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteillä pyritään estämään tämän syrjäytymisprosessin eteneminen. Samalla halutaan varmistaa henkilön integroituminen työelämään ja mahdollisuudet myös taloudelliseen toimeentuloon hänen omien taitojensa ja kykyjensä mukaan. Ammatillisen kuntoutuksen ensimmäisenä vaiheena on yleensä ammatillinen arviointi,

jolla pyritään saamaan yleiskuva henkilön tilanteesta ja määrittelemään ne tekijät, jotka tukevat tai estävät työllistymistä tai työssä selviytymistä. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 215-217.)

Kansainvälinen työjärjestö, ILO, määrittelee ammatillisen kuntoutuksen prosessiksi, jonka avulla vajaakuntoiset henkilöt saavat tai säilyttävät sopivan työn ja etenevät työssään. Tällä tavalla myös heidän integroitumistaan tai uudelleenintegroitumistaan yhteiskuntaan edistetään. Kansainvälinen työjärjestö korostaa myös, että ammatillisen kuntoutuksen prosessiin sisältyy usein samanaikaisesti sekä ammatillisia että lääkinällisiä, kasvatuksellisia, sosiaalisia ja psykologisia osatekijöitä. (ILO 2002, 12.)

Erityisopiskelijan ammatillisissa opinnoissa voidaan nähdä tavoitteeksi työllistyminen ja hyvän elämän eväiden antaminen. Kirjassa Näkökulmia ammatillisen opetukseen Jouni Onnela on tuonut hyvin esiin kolme eri prosessia, jotka etenevät opintojen aikana. Ensimmäinen on *kuntoutumisprosessi*, jolla tavoitellaan itsenäistä selviytymistä ja hyvän elämän taitoja. Toinen on *ammattiopintojen prosessi*, jossa tavoitteena on hyvä ammattitaito ja ammattitutkinto. Kolmantena prosessina voidaan nähdä *työllistymisprosessi*, joka merkitsee yksilöllisesti sopivaan ammattiin ja työtehtäviin siirtymistä, joka voi olla pakkatyötä tai esimerkiksi eri tavoin tuettua työtä. (Onnela 2008, 173.)

Tarja Männyn tutkimuksessa ammatillisista erityisoppilaitoksista elämään tutkittiin yhtenä asiana ammatillisten erityisoppilaitosten henkilökunnan mielipiteitä koulutuksen tavoitteista ja niiden tärkeysjärjestyksestä. Tutkimuksen tulosten mukaan sekä ammattitaitoon ja työllistymiseen, että oman elämän hallintaan liittyvät tavoitteet nähtiin ensisijaisina ja yhtä tärkeinä asioina. Tutkimus toi hyvin esiin myös sen, että henkilökunnan mielipiteissä korostui koulutuksen kokonaiskuntoutuksellinen rooli. Lähes kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että koulutuksen tavoitteet voivat toteutua myös ilman työllistymistä. Tutkimuksen mukaan koulutusvaihe tuottaa henkilön elämään sellaisia valmiuksia, jotka edistävät yhteiskunnassa ja omassa elämässä selviämistä. Tällaisina asioina painotettiin esimerkiksi elämisen taitoja, sosiaalisia valmiuksia ja vapaa-ajan mielekkyyttä. (Mänty 2000, 164-165; Mänty 2006, 95.)

Myös ammatillisten erityisoppilaitosten verkoston mukaan ammatillisissa erityisoppilaitoksissa pyritään oppimisen tukemisessa hyödyntämään moniammatillista yhteistyötä ja kokonaiskuntoutuksellista otetta. Kokonaiskuntoutuksellisella otteella tarkoitetaan opiskelijan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukemista opintojen aikana siten, että kuntoutuminen ja opiskelu nivELYvät tiivistä toisiinsa. Kuntoutustarpeet huomioidaan opiskelijoiden henkilökohtaisissa suunnitelmissa ja tarvittaessa tehdään yhteistyötä myös ulkopuolisten kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa. (AMEO 2015, 12.)

Erityisammattikoulun opintojen ajaksi nuori voi hakea nuoren kuntoutusrahaa. Tämä raha haetaan Kelalta ja sen tavoitteena on edistää ammatillista kuntoutumista, työelämään sijoittumista ja ehkäistä työeläkkeelle siirtymistä. Nuoren kuntoutusrahan hakemiseen tarvitaan aina henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutussuunnitelma. (Vernerin www-sivut, 2017.)

Osa ammatillisten erityisoppilaitosten opiskelijoista voivat saada työkyvyttömyyseläkettä opintojen rahoituksena. Työkyvyttömyyteen liittyvän sosiaaliturvan tarkoituksena on turvata sellaisen henkilön toimeentulo, joka ei sairauden tai vamman takia kykene hankkimaan sitä omalla työllään (Järvikoski & Härkäpää 2011, 109). Kansaneläkelain 12§ mukaan työkyvyttömänä pidetään henkilöä, joka on sairauden, vian tai vamman takia kykenemätön tekemään tavallista työtään tai muuta siihen verrattavaa työtä, mikä on pidettävä ikä, ammattitaito ja muut seikat huomioon ottaen hänelle sopivana ja kohtuullisen toimeentulon turvaavana. Eläke voidaan myöntää toistaiseksi tai ns. kuntoutustukena määräaikaiseksi. (Kansaneläkelaki 2007/568, 12§.)

2.3 Jatkosijoittuminen ammatillisesta erityisoppilaitoksesta

Jatkosijoittumisella viitataan opiskelijan opintojen jälkeiseen elämäntilanteeseen. Se on siirtymävaihe, jonka aikana tehdään tulevaisuutta koskevat tärkeät ratkaisut, olipa se sitten työelämään siirtyminen, opintojen jatkaminen tai jokin muu vaihtoehto. Ammatillisesta koulutuksesta valmistuvan opiskelijan ensisijaisena jatkosijoittumisena

nähdään työllistyminen tai jatko-opintoihin sijoittuminen. Erityisopiskelijoiden jatko-sijoittumisen tarkastelussa pitää kuitenkin huomioida myös muut sijoittumisvaihtoehdot. (Lämsä 2015, 7.)

On tärkeää, että opintojen etenemisvaiheessa tähdätään kohti opintojen päättövaihetta ja tulevaisuutta. Tätä siirtymää on hyvä pohtia yhdessä opiskelijan kanssa opintojen aikana, jotta siirtymä koulun jälkeiseen elämään ei tule yllätyksenä. Tästä syystä onkin tärkeää, että siirtymä- ja työllistymissuunnitelma kulkee jouhevasti opintojen sisällä koko opintojen ajan. (Honkanen 2008, 200.)

Lakiin ammatillisesta opetuksesta liittyy valtioneuvoston asetus 673/2017, jossa pykälän 89 mukaan HOKS:iin on sisällytettävä urasuunnitelma. Opetus- ja kulttuuriministeriön HOKS:in tietosisältömäärittelyssä urasuunnitelmasta tulee näkyä opiskelijan tavoite koulutuksesta. Tämän tavoitteen pohjalta suunnitellaan opiskelijan henkilökohtaista koulutuksen sisältöä ja toteuttamista. (Ruha, 2018.) Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa jatkon suunnittelu on jo pitkään sisältynyt opiskelijoiden opintoihin, mutta nyt se on selkeästi kirjattuna myös lakiin. Esimerkiksi Ammattiopisto Luovissa jatkon suunnitelmat on kirjattu entisen HOJKS:in, nykyisen HOKS:in, jatkosuunnitelmiin. 1.8.2018 lähtien nimike muuttuu ja suunnitelmat aletaan kirjata ura- ja jatkosuunnitelmaan. (Ruha, 2018.)

Ammatillisten erityisoppilaitosten verkosto, AMEO, on tehnyt vaikuttavuustutkimuksen erityisammattioppilaitoksista valmistuneille. Tutkimuksessa selvitettiin yhtenä asiana opiskelijoiden jatkosijoittumista valmistumisensa jälkeen. Tutkimuksen perusteella perustutkinto-opiskelijat olivat useimmin valmistumisensa jälkeen työttöminä työnhakijoina. Heidän pääasiallinen toimeentulonsa oli silloin työmarkkinatuki. Toiseksi useimmin perustutkinto-opiskelijat olivat valmistumisensa jälkeen avotyössä tai työtoiminnassa. Tällöin heidän pääasiallisena tulolähteenään oli eläke tai eläke ja kannustinraha. (Lämsä, 2015.)

Tutkimuksen mukaan palkkatyöhön sijoittuivat todennäköisimmin perustutkinto-opiskelijat, joiden erityisopetuksen perusteena oli fyysinen pitkäaikaissairaus tai liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeus. Vaikeampaa työpaikan löytäminen oli opiskelijoille, joiden erityisopetuksen perusteena oli ollut lievä kehityksen viivästymä tai

hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet. Tämä heijastui myös siihen, mistä valmistuneet perustutkinto-opiskelijat saivat pääasiallisen toimeentulonsa. Eläkkeelle jääminen heti opintojen jälkeen oli yleisintä vaikean kehityksen viivästymän tai liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeuden vuoksi. Eläkettä ja työosuusrahaa samanaikaisesti saivat puolestaan useimmin opiskelijat, joiden erityisopetuksen perusteena oli ollut vaikea tai lievä kehityksen viivästymä. Työmarkkinatuen saajia löytyi todennäköisimmin hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeuksien, kielellisten vaikeuksien ja vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi erityistä tukea tarvitsevien joukosta. (Lämsä 2015, 36.)

Tutkimuksessa selvitettiin myös erityisammattioppilaitoksessa opiskelleiden asumismuotoja. Useimmat opiskelijat olivat asuneet ennen opintojaan vanhempiensa luona. Valmistumisensa jälkeen yleisin asuinpaikka oli kuitenkin oma asunto. Omassa asunnossa asuminen oli yleisintä niin ennen opintoja kuin niiden jälkeenkin pääkaupunkiseudulla tai sen läheisyydessä opintonsa suorittaneiden keskuudessa. (Lämsä 2015, 39.)

Yleisesti on myös erilaisissa kansallisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa ja meta-analyyseissa tuotu esiin, että etenkin peruskoulussa erityistä tukea tarvitseville oppilaille siirtyminen ja kiinnittyminen toisen asteen opintoihin sekä työelämään sijoittuminen näyttäisi olevan keskimääräistä hankalampaa (Lappalainen & Hotulainen 2007, 243; Äikäs 2012, 139; Mänty 2001).

2.4 Ruori – ohjauksen ja tuen tarpeen arviointityökalu

Pedagogisen tuen tarpeen arviointimenetelmä Ruori on kansainväliseen ICF-luokitukseen kytketty lomakkeisto. ICF-lyhenne tulee sanoista International Classification of Functioning, Disability and Health. Suomennettuna lyhenne tarkoittaa toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälistä luokitusta. Tämä toimintakyvyn luokitus on maailman terveysjärjestö WHO:n luoma. ICF:n mukaan toimintakyky tarkoittaa ihmisen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä, joiden avulla hän selviytyy

hänelle itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista. ICF:n toimintakyky edustaa biopsykososiaalista, kokonaisvaltaista, näkökulmaa ja se tuo toimintakyvyn monipuolisesti esiin. (Paltamaa & Anttila 2015, 15-16; ICF 2004, 3.)

Ruori on kehitetty AMEO-verkoston aloitteesta Ammattiopisto Luovin johdolla. AMEO-verkostoon kuuluvat kaikki Suomen ammatilliset erityisoppilaitokset. Ruorin kehittämisessä on haluttu lähteä liikkeelle helppokäyttöisyydestä sekä sellaisista arviointikohteista, joita voidaan oppilaitoksen arjessa havainnoiden ja yhdessä toimien arvioida. (Karvonen, 2017.)

Ensisijaisena tavoitteena on ollut kehittää arviointimenetelmä, jonka avulla saadaan tietoa niistä tekijöistä, jotka edistävät tai rajoittavat nuoren etenemistä omalla henkilökohtaisella opintopolullaan. Ruori-arviointi toteutetaan sähköisellä webropol-kyselyllä, jossa vastataan valitsemalla annetuista vaihtoehdoista sopivin. Keskeisimpinä alueina kyselyssä arvioidaan viittä eri aluetta. Nämä alueet ovat:

1. kiinnostus ja motivaatio opintoja ja alan töitä kohtaan
2. opiskelutaidot ja alalle soveltuvuus
3. psyykkinen toimintakyky ja voimavarat
4. yhteistyötaidot
5. arkielämän ja asumisen taidot. (Karvonen, 2017)

Olen koonnut opinnäytteeni liitteeseen Ruori-kyselystä koosteen, jossa on esillä kaikki aihealueet ja niihin liittyvät kysymykset niin kuin ne ovat sähköisessä kyselyssäkin. (LIITE 1).

Ruori-kyselyssä jokaisen arviointikohdan kriteerit on avattu sanallisesti sekä selventävin värein. Silloin kun asiakkaan tuen tarve kyselyssä sijoittuu punaiselle vyöhykkeelle, hän ei kykene suoriutumaan tehtävästä. Tämä tarkoittaa tällöin ehdotonta toimintarajoitetta. Oranssilla alueella asiakas tarvitsee runsaasti avustamista ja ohjausta selviytyäkseen tehtävästä. Keltaisella alueella asiakas selviytyy tehtävästä sanallisella ohjauksella. Vihreällä vyöhykkeellä asiakas selviytyy lähes tai kokonaan itsenäisesti

arviointialueen tehtävästä. Tämä merkitsee silloin, että asiakkaalla ei ole toimintarajoitetta. (Karvonen, 2017.)

Ruorin arvioinnissa pyritään asiakkaan osallisuuteen. Ruorin avulla opiskelija voi itse olla arvioimassa omaa ohjauksen ja tuen tarvettaan. Henkilökunta tai opiskelijan lähiomaiset voivat kuitenkin omalta osaltaan tehdä Ruori-arvioinnin opiskelijasta ja antaa näin oman näkemyksensä opiskelijan tuen tarpeesta. Arvioinnin tulokset ovat helposti hahmotettavissa ja niitä voidaan käyttää opiskelijan kanssa käytävien ohjauskustelujen runkona. (Karvonen, 2017.) Tässä opinnäytetyössä keskityttiin kuitenkin pelkästään opiskelijan tekemään Ruori-itsearviointiin.

Ruori-arviointimenetelmän tuottamaa tietoa voidaan siirtää ja hyödyntää tiedon tuottajan (peruskoulu, oppilaitos, kuntoutusyksikkö, työpaja tms.) ja tiedon muun käyttäjän (toinen oppilaitos, viranomaistahot, moniammatillinen työryhmä) välillä. Ruorin käyttökelpoisuutta lisää se, että se pohjautuu ICF-toimintakykymittaristoon. Tämä lisää Ruorin luotettavuutta ja arviointitiedon siirrettävyyttä. Näin ollen arviointitieto on yhdistettävissä muualla tehdyn toimintakykyä kuvaavien tutkimustietojen kanssa, esimerkiksi Kelan. (Karvonen, 2017.)

Ammattiopisto Luovi on pyrkinyt olemaan suunnannäyttäjänä toimintakykyarvioinnissa toisella asteella. Myös peruskoulun puolella on viime aikoina haluttu siirtymävaiheessa selvittää oppilaan toimintakykyä. Tästä esimerkkinä on ”Osallistavaa ohjausta yläkouluikaisille perusopetuksen siirtymävaiheeseen-hanke”, joka toimi vuosina 2015-2017. Hankkeen tavoitteena oli rakentaa osallistava ja varhaisen tuen mahdollistava ohjelma yläkouluikäisten erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ohjaukseen. Osallistujan toimintakykyä ja oppimista arvioitiin ja kuvattiin yhteistyönä ICF-toimintakykyluokituksella. Mallissa osallistuja suunnitteli aktiivisesti omaa opintopolkuaan. Ohjausmalliin kuului muun muassa nuoren toimintakyvyn arviointi hankkeessa kehitetyn verkkopohjaisen työkalun avulla. Hankkeeseen osallistujat olivat pääasiassa vähintään 15-vuotta täyttäneet Tervaväylän koulun oppilaat. (Innokylän www-sivut, 2018.)

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2016 komitean valmistelemaan kuntoutusjärjestelmän kokonaisuudistusta. Kuntoutuksen uudistamiskomitean tehtävänä oli

tehdä ehdotukset uudesta kuntoutusjärjestelmästä sekä vaadittavista säädösmuutoksista. Komitea piti työssään lähtökohtina asiakaslähtöisyyden, kuntoutujan palveluprosessin saumattomuuden sekä kuntoutuksen toteutumisen niin, että kuntoutuja selviytyy omassa arjessaan. (STM:n www-sivut, 2018.)

Kuntoutuksen uudistamiskomitea korostaa, että kuntoutuksen tulee olla asiakaslähtöistä ja tavoitteellista. Kuntoutuksen tavoitteena on palauttaa, ylläpitää ja parantaa toiminta- ja työkykyä. Näin ollen kuntoutuksen pitää olla suunnitelmallinen prosessi, jossa kuntoutuja itse on avainasemassa ja edistämässä toiminta- ja työkykyään ammatillaisten tuella. Kuntoutuksen uudistamiskomitea on omassa selonteossaan ehdottanut, että toiminta- ja työkyvyn arvioinnin perustana tulee käyttää ICF-viitekehystä. Toimintakykyä tulisi arvioida ICF-viitekehystä hyödyntäen soveltuvilla mittareilla. Edelleen kuntoutuskomitea korostaa, että kuntoutusprosessia koskevan seuranta ja arviointitiedon perusteena pitäisi olla järjestelmällisesti kerätty pätevä ja luotettava tieto kuntoutujien toimintakyvystä ja siinä tapahtuvista muutoksista. (STM 2017, 42-46.)

Myös Kuntoutuminen-kirjan alussa tuodaan selkeästi esiin ICF- luokituksen tarpeellisuus toimintakyvyn arvioinnissa. ”Kuntoutuksen tarpeen tunnistamisen ja tavoitteiden asettamisen avuksi esitellään WHO:n ICF-luokitus. Se konkretisoi arjen toimintojen moniulotteisuutta ja mahdollistaa yhdenmukaisten käsitteiden käytön kuntoutuksen toimijoiden kesken.” (Autti-Rämö, Salminen, Rajavaara & Ylinen, 2016.)

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Ammattiopisto Luovi määrittelee työelämäohjauksen tarkoittavan koulutusprosessiin sisäänrakennettua työelämään ja työllistymiseen tähtäävää toimintaa. Luovin työelämäohjauksen tärkeimmäksi tavoitteeksi nähdään opiskelijan yksilöllinen työllistyminen tai muu jatkosijoittuminen. Tähän tavoitteeseen pääsy edellyttää opiskelijan osaamisen, työelämävalmiuksien sekä työ- ja toimintakyvyn kartoittamista ja vahvistamista. (Luovin www-sivut, 2017.)

Ammatillinen erityiskoulutus on ammatillista kuntoutusta siinä mielessä, että tavoitteena on luoda opiskelijoille mahdollisuuksia päästä opintojen jälkeen työelämään. Tästä syystä on tärkeää, että opintojen aikana opiskelija itse arvioi omaa tuen tarvettaan ja omaa toimintakykyään. Tämän takia halusin omassa opinnäytetyössäni syventyä juuri opiskelijoiden toimintakyvyn kartoittamiseen ja etsiä tähän työhön sopivia työvälineitä. Oman työnantajani kautta löysin AMEO-verkostossa kehitetyn opiskelijan toimintakykyä kartoittavan Ruori – ohjauksen ja tuen tarpeen arviointityökalun.

Opinnäytteen tarkoituksena oli selvittää kokemuksia Ruorin käytöstä ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Halusin myös selvittää, minkälainen vaikutus Ruori – tuen ja ohjauksen tarpeen arviointityökalun käytöllä on tutkintoon valmistuvan erityisopiskelijan opintojen jatkoon suunnittelussa. Opinnäytteen tärkeänä tavoitteena oli myös tuoda esiin kuntoutuksen ja kuntoutumisen näkökulmaa ammatillisessa erityisoppilaitoksessa.

Tutkimuskysymyksiä olivat:

- minkälaisen kuvan opiskelijan tekemä Ruori – ohjauksen ja tuen tarpeen itsearviointi antaa opiskelijan toimintakyvystä henkilökunnan näkökulmasta
- minkälaisia kokemuksia opiskelijat ja henkilökunta saavat Ruori-arviointityökalun käyttökelpoisuudesta opiskelijan tuen ja ohjauksen tarpeen itsearvioinnissa
- minkälaisia vaikutuksia Ruori-arviointityökalun käyttämisellä on erityisopiskelijan jatkosuunnittelun ohjauskeskustelussa opiskelijan itsensä sekä henkilökunnan näkökulmasta

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Tapaustutkimus tutkimusstrategiana

Tutkimusstrategia on tutkimuksen menetelmällisten ratkaisujen kokonaisuus. Strategia ohjaa tutkimuksen menetelmien valintaa ja käyttöä sekä teoreettisella että käytännöllisellä tasolla. Tutkimusstrategian käsite on hyvin laaja ja menetelmäkirjallisuudessa sitä määritelläänkin hyvin eri tavoin. (Jyväskylän yliopiston www-sivut, 2018.) Omassa opinnäytteessäni olen valinnut näkökulman, että tutkimusstrategia on tutkimuksen toteutusta ohjaava periaate.

Opinnäytteessäni käytän tutkimusstrategiana tapaustutkimusta. Tapaustutkimus on tutkimusta, jossa tutkimuksen kohteeksi valitaan yksi tai tarvittaessa useampi tapaus (Vilka 2015, 154). Vilkan mukaan tapaus on tutkittava kohde ja tapausta edustamaan kootaan tutkimusaineisto. Omassa työssäni tapaus rajautuu kolmen opiskelijan kokeilemaan Ruori-itsearviointiin ja sen kokeiluun jatkon suunnittelussa. Vilkan mukaan tapauksen valintaa auttaa hyvä kohderyhmän ja tilanteen tuntemus, eikä sitä voi tehdä perustelematta (Vilka 2015, 155).

Tapaustutkimus tarkastelee usein monimutkaisia ilmiöitä. Tutkimuksen päämääränä on lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta ja olosuhteista. Tutkimuksen kohteena on useimmiten tapahtumakulku tai ilmiö. Tapaustutkijaa ajaakin usein eteenpäin tunne siitä, että tapaus on jollain lailla tärkeä ja sen merkitys paljastuu tutkimuksessa. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9-10.)

Opinnäytteeni tapaustutkimus on tyypiltään välineellinen tapaustutkimus. Välineellisessä tutkimuksessa tietoa voidaan pyrkiä yleistämään vastaaviin muihin tapauksiin. Usein välineellistä tapaustutkimusta voidaan laajentaa useampaan tapaukseen ja tällöin kyse on monitapauksellisesta tutkimuksesta. Tällöin useampi tapaus antaa paremman ymmärryksen ja mahdollistaa paremmin teorian rakentamisen. (Kananen 2013, 56.)

Tapaustutkimus tutkimusstrategiana sopi opinnäytteeseni, koska tutkimuksen kohteena oli monimutkainen kokonaisuus. Tutkimus ei tässä tapauksessa pyri yleistämään

vaan ymmärtämään ilmiötä. Tämän takia ilmiön ymmärtämiseksi tarvittiin myös monipuolisia tiedonkeruu- ja analysointimenetelmiä. Kanasen mukaan case-tutkimus ”koostuu tutkittavan ilmiön selvittämiseksi tarpeellisista tiedonkeruu- ja analyysimenetelmistä, jotka kuuluvat laadulliseen ja määrälliseen tutkimukseen”. Kuitenkin voidaan todeta, että case-tutkimus on usein enemmän laadullista tutkimusta. (Kananen 2013, 9.)

Laadullinen tutkimus onkin ilmeeltään usein kuvailevaa. Tutkija on kiinnostunut prosesseista, merkityksistä ja ilmiön ymmärtämisestä ja sitä kuvataan sanojen, tekstien ja kuvien avulla. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimukseen liittyy suora kontakti tutkittavan ja tutkijan välillä. Tutkimus tehdään aidossa kontekstissa ja tutkija tekee tutkimustaan suoraan tutkittavan ilmiön parissa esimerkiksi haastatteluiden ja havainnoinnin avulla. (Kananen 2017, 36.)

Laadullisen tutkimuksen tärkeä tehtävä on Vilkan (2015) mukaan olla emansipatorinen. Tutkimuksen pitäisi lisätä myös tutkittavien ymmärrystä asiasta. Tällä tavoin tutkimus voisi vaikuttaa myönteisesti tutkittavan tutkimusta koskeviin ajattelu- ja toimintatapoihin. Erityisen tärkeää tämä on Vilkan mukaan silloin, kun tutkittavat ovat esimerkiksi lapsia tai muulla tavoin vajaakykyisiä. Emansipatorisuus parhaimmillaan viittaisi tutkimuksessa siihen, että haastateltaville jäisi tunne siitä, että he ovat oivalta- neet jotain ja tulleet myös aidosti kuunnelluiksi, ei vain kuulluiksi. (Vilka 2015, 125-126.)

4.2 Tapausten valinta

Opinnäytetyöhön valittiin kolme opiskelijaa, jotka opiskelivat perustutkintolinjalla ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Ammatillisen erityisopettajan avulla valittiin harkinnanvarainen otos perustutkinto-opiskelijoista. Opiskelijoille oli yhteistä se, että he olivat toisen tai kolmannen vuoden opiskelijoita ja opinnot kestivät yhteensä kolme vuotta. Kaikilla kolmella opiskelijalla oli vaativan erityisen tuen tarve ja he kuuluivat runsaammin tukitoimia tarvitseviin opiskelijoihin. Opintojen rahoituksena kaikilla oli pysyvä eläke. Kaikki tapaustutkimukseen osallistuneet opiskelijat olivat myös täysi-

ikäisiä. Ketään opinnäytteeseen osallistuneista opiskelijoista ei oltu julistettu vajaavaltaiseksi eli holhouksen alaiseksi. Näin ollen heillä itsellään oli tämäntyypisissä asioissa täysi päätäntävalta osallistua tai olla osallistumatta tutkimukseen. Opinnäytteeni harkinnanvaraisessa otoksessa käytettiin perusteena sitä, ketkä opiskelijat eniten hyötyisivät Ruori-itsearviointin teosta. Otokseen haluttiin toisen tai kolmannen vuoden opiskelijoita, koska juuri heille on ajankohtaista suunnitella jatkoa ja elämää opintojen jälkeen.

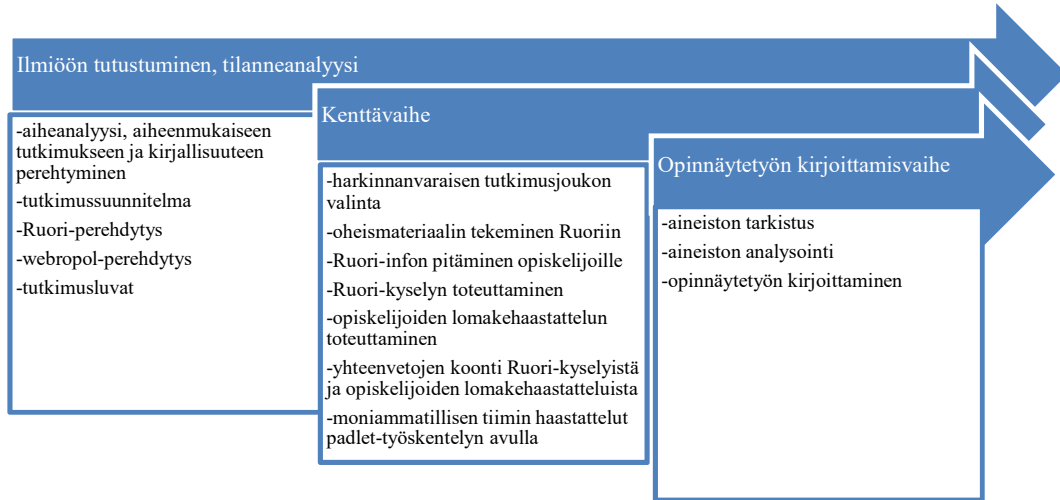
Aloitin yhteistyön valittujen opiskelijoiden kanssa sillä, että pidin heille lyhyen, kahdenkeskisen, info-tilaisuuden Ruorista ja tekemästani opinnäytetyöstä. Olin koonnut tietoa Ruori-työkalusta Powerpoint-esitykseen, jonka näytin jokaiselle opiskelijalle erikseen. Powerpointissa oli tietoa Ruorin tarkoituksesta ja sen hyödyistä myös opiskelijalle itselleen. Tällä halusin varmistaa opiskelijoiden ymmärryksen siitä, mikä Ruori on. Esityksen lopussa oli tietoa myös siitä, että teen opinnäytetyötä ja siihen liittyisi Ruori-kyselyn lisäksi myös lomakehaastattelu.

Ruori-infon jälkeen näytin opiskelijalle Ammattiopisto Luovin käyttämän lomakkeen, jonka kaikki opiskelijat, jotka osallistuvat opinnäytteisiin allekirjoittavat ennen haastatteluja. Painotin tässä yhteydessä, että opinnäytetyöhön osallistuminen on opiskelijalle täysin vapaaehtoista ja aineistoa käsitellään luottamuksellisesti. Esityksen jälkeen opiskelija sai allekirjoittaa lomakkeen ”suostumus tietojen käyttöön opinnäytetyössä”. Lomakepohja näkyy opinnäytteen liitteissä. (LIITE 2) Tämän jälkeen sovittiin Ruori-kyselyn tekemisen ajankohta, joka kaikilla opiskelijoilla oli infon jälkeinen seuraava päivä.

4.3 Opinnäytetyön eteneminen

Opinnäytetyö toteutettiin työelämälähtöisesti yhteistyössä ammatillisen erityisoppilaitoksen, Ammattiopisto Luovin, kanssa. Ammattiopisto Luovi on ollut omalta osaltaan kehittämässä Ruori-työkalua. Tällä hetkellä työkalun käyttöä halutaan alkaa ottaa entistä aktiivisemmin käyttöön. Yhteistyössä Ruorin kehittämistyössä olleen Ammat-

tiopisto Luovin opiskelija-asiain päällikön, Riina Karvosen, kanssa suunniteltiin opinnäytetyön aihepiiriä. Kuvioon kolme olen tiivistänyt opinnäytteen etenemisen pääkohdat.

Kuvio 3: opinnäytetyön eteneminen

Opinnäytetyöni alkoi tutkimuskohteena olevaan ilmiöön perehtymisellä. Aiheanalyysin jälkeen sain perehdytyksen Ruori-työkaluun Riina Karvoselta skype-koulutuksen avulla. Hänen kanssaan kävimme myös sähköpostikirjeenvaihtoa, jonka avulla sain rajattua aiheitani entisestään, minkä jälkeen tein tutkimussuunnitelman. Sain myös käytännön perehdytystä Ruorissa käytettävään webropol-kyselyyn Ammattiopisto Luovin suunnittelijalta, Eliisa Kuorikoskelta. Hän suunnittelee, toteuttaa ja kehittää Luovissa tehtäviä palautekyselyjä sekä analysoi ja raportoi niiden tuloksia. Perehdytys toteutettiin skype-yhteyden välityksellä. Ilmiöön perehtymisen lopuksi hain tutkimuslupaa ennen kenttävaiheeseen ryhtymistä.

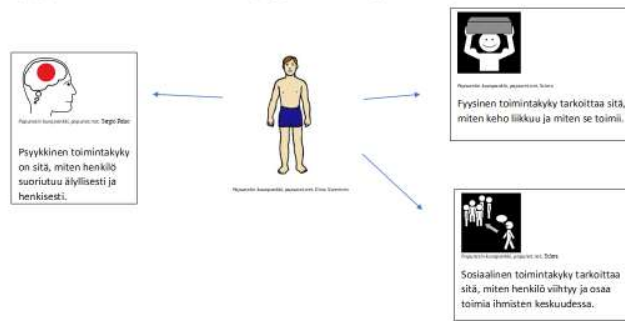
Näiden ennakkovalmistelujen jälkeen aloitin kenttävaiheen, joka alkoi harkinnanvaraisen tutkimusjoukon valinnalla. Opinnäytetyössäni oheismateriaalina syntyi myös kuvallinen lisämateriaali Ruorista. Materiaalissa on jokaisesta Ruori-kysymyksestä sanoitettu kuvakortti. Lisäksi olen tässä tekemässäni kuvallisessa materiaalissa pyrkinyt selkiyttämään opiskelijoille esimerkiksi toimintakykykäsitettä.

Kaikki Ruoriin liittyvän kuvamateriaalin olen ottanut Papunetin kuvapankista, jonka käyttö tällaiseen tarkoitukseen on sallittua. Papunetin kuvapankin kuvia saa käyttää epäkaupallisiin tarkoituksiin, kunhan kuvien alkuperäinen lähde mainitaan (Papunetin www-sivut, 2017). Materiaalin avulla halusin varmistaa sen, että opiskelijat ymmärtävät, mitä Ruorilla halutaan selvittää ja mikä on kysymysten sisältö. Kuviossa 4 on esimerkki Ruorin ja toimintakykykäsitteen selkiyttämistä kuvakortin avulla.

RUORI arviointityökalulla saadaan tietoa toimintakyvystä ja tuen tarpeesta.

Toimintakyky tarkoittaa sitä, miten henkilö pystyy pitämään huolta itsestään ja selviytymään työstä ja vapaa-ajasta.

Toimintakyky jaetaan kolmeen osaan: psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen.

Kuvio 4: Ruoria ja toimintakykykäsitettä selkiyttävä kuvakortti

Tapaustutkimukseen osallistuvien opiskelijoiden Ruori-kyselyn jälkeen pidin heille jokaiselle lomakehaastattelun. Opiskelijoiden lomakehaastattelujen tavoitteena oli selvittää heidän kokemuksiaan Ruori-arviointityökalun käytöstä ja samalla kysellä Ruori-itsearviointin pohjalta heidän näkemyksiään opintojen jälkeisestä elämästä. Näiden jälkeen tein yhteenvedot sekä Ruori-kyselyiden tuloksista että lomakehaastatteluista. Lomakehaastattelujen avointen kysymysten opiskelijavastaukset litteroin ja puhtaaksikirjoitin kyselylomakkeille. Nämä opiskelijoilta kerätyt aineistot toimivat henkilökuntaan liittyneen asiantuntijahaastattelun pohjana. Asiantuntijahaastatteluista kootut henkilökunnan kommentit kirjoitin työryhmän yhteiseen padlet-seinään.

Kenttätöön tuloksena syntyneiden aineistojen keräämisen jälkeen siirryin kirjoittamisvaiheeseen. Kirjoittamisvaiheen aloitin aineistojen tarkistamisella ja analysoinnilla. Koko opinnäytteen teon aikana pyrin huolehtimaan sekä aineiston keräämisestä että

aineiston säilyttämisestä hyvän tutkimuseettisen tavan mukaisesti, noudattaen salassapitoa. Opinnäytteen valmistumisen jälkeen huolehdin myös aineiston hävittämisestä asianmukaisesti.

4.4 Aineistonkeruumenetelmät: kysely, lomakehaastattelu ja asiantuntijahaastattelut padlet-työskentelyn avulla

Käytän opinnäytteessäni kolmea erilaista tiedonkeruutapaa. Ensimmäinen niistä on valmis Ruorin webropol-kysely. Webropol on Pohjoismaiden käytetyin kyselytyökalu ja palvelu toimii verkon välityksellä. Webropolin sanotaan olevan helppokäyttöinen ohjelmisto tiedonkeruuseen, kerätyn tiedon analysointiin ja raportointiin. Sen etuina mainitaan sekä luotettavuus että turvallisuus ja palvelu takaa sen, että asiakastiedot säilyvät EU:n sisällä. (Webropol [www-sivut](http://www.sivut), 2018.)

Käytän aineiston keräämisessä myös haastattelua. Tutkimuksessa haastattelulla on ennalta asetetut tavoitteet, joiden avulla pyritään saamaan mahdollisimman luotettavaa ja tarkoitusta vastaavaa tietoa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 207-208). Omassa työssäni toteutin strukturoitua haastattelua eli lomakehaastattelua. Lomakkeessa kysymysten ja väitteiden muoto on tarkkaan määrätty ennalta (Hirsjärvi ym. 2014, 208).

Lomakkeessani oli sekä monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Kysymystyypeillä on omat hyvät ja huonot puolensa. Monivalintakysymyksissä on valmiit vastausvaihtoehdot ja vastaaminen on helppoa, mutta kysymykset voivat kahlita vastaajan valmiiksi rakennettuihin vaihtoehtoihin. Avoimissa kysymyksissä vastaajalla on puolestaan mahdollisuus ilmaista itseään omin sanoin ja kertoa, mitä hänellä on todella mielessä. Avoimet kysymykset tuottavat aineistoa, joka on kuitenkin kirjavaa ja vaikeasti käsiteltävää. (Hirsjärvi ym. 2014, 198-201.)

Lomakehaastattelu on toimiva aineiston keräämisen tapa, kun tutkimusongelma ei ole kovin laaja. Lomakehaastattelun sanotaan olevan toimiva silloin, kun tavoitteena on rajattu, esimerkiksi yhtä asiaa koskevien mielipiteiden, käsitysten tai kokemusten ku-

vaaminen (esim. palvelun saatavuus). Vilkan mukaan, jos asia on purettavissa kolmesta kuuteen empiiriseen tutkimuskysymykseen haastattelulomakkeessa, lomakehaastattelu on toimiva tutkimusaineiston keräämisen tapa. (Vilka 2015, 123.)

Opiskelijoiden lomakehaastattelut pidettiin varsinaisen opiskelupäivän jälkeen. Aloitin lomakehaastattelut ”Oiva – pudota ankkuri”-harjoitteella. Harjoitus on Suomen mielenterveysseuran www-sivuilta löytyvä tietoisuusharjoitus, jonka voi tehdä esimerkiksi tuolilla istuen. Harjoitus kestää vain kaksi minuuttia ja sen tavoitteena on tuoda huomio kiinteästi kyseessä olevaan hetkeen. (Suomen mielenterveysseuran www-sivut, 2017)

Halusin aloittaa lomakehaastattelun keskittymisharjoituksella, koska se aloitti kahdenkeskisen haastattelun selkeästi ja sen avulla päästiin rauhoittumaan sopivasti haastatteluhetkeen. Lomakehaastattelu itsessään kesti noin 30 minuuttia. Halusin tehdä haastattelusta lomakemuotoisen, jotta se olisi myös opiskelijalle havainnollinen ja selkeä. Lomakepohja oli opiskelijan edessä ja tukena koko ajan. Liitteessä kolme on opiskelijoille suunnatun lomakekyselyn pohja. (LIITE 3) Taltioin haastattelun kirjastosta lainaamalla sanelukoneella. Kysyin jokaiselta opiskelijalta ennen lomakehaastattelua, sopiiko haastattelun nauhoitus hänelle. Haastattelun pohjana ja tukena oli myös edellisen päivän tulostettu Ruori-kysely.

Halusin saada henkilökunnalta myös näkemyksiä ja kokemuksia Ruori-työskentelystä. Asiaa pohtimaan olin koonnut moniammatillisen ryhmän, jossa oli mukana opiskelijoiden kanssa tiiviisti toimivia henkilökunnan jäseniä eli ammatillinen erityisopettaja, ryhmän ohjaaja ja opintoneuvoja. Tästä aineistonkeruusta voidaan käyttää nimitystä asiantuntijahaastattelu. Asiantuntijahaastattelussa haastateltavien valinta perustuu heidän asemaansa ja osallisuuteensa tutkimuksen kohteesta. Tämän tyyppisen asiantuntijaryhmän haastattelu ei Vilkan mukaan pelkästään jää tutkimusaineiston keräämiseksi vaan ryhmällä on mahdollisuudet luoda aiheesta omaa keskustelukulttuuria ja käsitteitä ammatilliselle kentälle. (Vilka 2005, 83.)

Olin tehnyt johdannon ryhmätyöskentelyyn, joka viritti asiantuntijaryhmän aiheeseen ja jossa kerroin, miksi teen opinnäytetyötäni. Halusin käyttää työskentelyn välineenä padlet-seinää. Padlet-seinä on ikään kuin sähköinen fläppitaulu, jonne voi viedä tekstin

ohella esimerkiksi kuvia, liitetiedostoja ja linkkejä. Padlet-seinän voi luoda osoitteessa padlet.com. (Padletin www-sivut, 2018.) Itse olin vienyt padlet-seinääni johdannon ja strukturoidut kysymykset asiantuntijahaastattelua varten. Seuraavassa luettelossa on henkilökunnan haastattelussa käyttämäni kysymykset:

1. Kuinka totuudenmukaisen kuvan Ruori-itsearviointi antaa opiskelijoiden tuen tarpeesta ja toimintakyvystä?
2. Miksi Ruorin kaltaista toimintakyvyn arviointia kannattaisi tehdä ammatillisessa erityisoppilaitoksessa, perustutkinto-opiskelijoiden kanssa?
3. Voisitko käyttää Ruori-työkalua omassa työssäsi? Minkälaisissa tilanteissa kokisit siitä olevan hyötyä?
4. Minkälaisia vaikutuksia Ruori työkalun käytöllä on opiskelijoiden jatkon ohjauskeskustelussa? Minkälaista hyötyä tai haittaa sen käytöstä voisi olla?
5. Miten kehittäisit Ruori-työkalua?

Padletin hyvänä puolena on se, että aiheen työstämistä voi tehdä fyysisestä ajasta ja paikasta riippumatta. Sähköiseen fläppitauluun voi kommentoida ajatuksiaan ja muut työryhmän jäsenet näkevät ne verkon välityksellä eikä seinää näe, kuin ne, joille osoite on jaettu. Henkilökunnan asiantuntijahaastattelussa ei käytetty nauhoitusta, koska se ei henkilökunnan mielestä tuntunut luontevalta vaan kirjoitin kaikkien vastaukset käsin haastattelutilanteessa.

Alun perin oli tarkoitus tehdä haastattelut yhdellä kertaa. Aikataulujen yhteensovittaminen oli kuitenkin hankalaa, koska yksi työntekijöistä työskentelee fyysisesti eri paikkakunnalla. Tämän takia haastattelut käytiin kahtena kertana. Ensimmäisessä kokoontumisessa oli mukana haastattelija ja ammatillinen erityisopettaja sekä ohjaaja. Toisessa kokoontumisessa oli haastattelija ja opintoneuvoja. Kirjoitin haastattelujen pohjalta kaikkien vastaukset padlet-seinään. Haastateltavat pystyivät haastattelujen jälkeen käymään tarkistamassa padlet-seinän ja vastausten sisällön ja kommentoimaan myös, jos jossain kohdassa olisi ollut korjattavaa tai lisättävää.

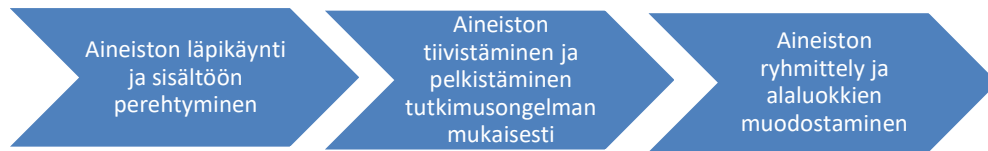
4.5 Aineistonanalyysimenetelmät

Opiskelijoille suunnattu Ruori – ohjauksen ja tuen tarpeen itsearviointi oli kysely, joten sen analysointiin ei voinut käyttää laadullisia analysointikeinoja. Ruori-kyselyn tulosten koonnissa käytin lähinnä sisällön erittelyä. Sisällön erittelyllä tarkoitetaan aineiston analyysiä, jossa kvantitatiivisesti kuvataan tekstin sisältöä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 106).

Myös Ruori-kyselyiden jälkeen tehty opiskelijoiden lomakehaastattelu piti sisällään paljon suljettuja kysymyksiä, joissa oli valmiit vaihtoehdot, koska näin siihen oli opiskelijoiden selkeämpi vastata. Lomakehaastattelussa oli myös avoimia kysymyksiä, mutta niiden sisältöä ei tutkimuskysymyksiä silmällä pitäen ollut tarpeellista analysoida. Olen kuitenkin litteroinut opiskelijoiden vastaukset avoimiin kysymyksiin sanasta sanaan. Litterointi tarkoittaa erilaisten tallenteiden kirjoittamista sanalliseen muotoon. Olen käyttänyt raportoinnissani opiskelijoiden sanomia kommentteja opinäytteen elävöittäjinä ja tuomaan muuten opiskelijoiden ääntä ja mielipiteitä kuuluviin. Raportoinnissa olen käyttänyt sanatarkkoja sitaatteja, mutta olen jättänyt pois äänenpainot, tauot ynnä muut erikoismerkein käytetyt merkitsemistavat. Opiskelijoiden tunnistettavuuden vähentämiseksi olen myös joutunut yleiskielistämään sanatarkat sitaatit, eli olen muuttanut esimerkiksi kaikki murre sanat yleiskielisiksi.

Asiantuntijahaastattelun analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on menetelmä, jonka avulla laadullista aineistoa pystytään jäsentelemään ja järjestämään selkeään muotoon. Aineiston analysoinnin tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen, niin että hajanaisesta aineistosta saadaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Tämä tapahtuu niin, että aineisto, joka koostuu sanoista ja lauseista pelkistetään ja siitä karsitaan epäolennainen pois. Aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimusongelma. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-110.)

Aineiston pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi, jolle annetaan sisältöä kuvaava käsite. Ryhmitelyssä aineisto tiivistyy edelleen, koska yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin asiasisältöjen mukaan ja kootaan uudestaan loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-110.) Kuviossa viisi on opinnäytetyöni sisällönanalyysin eteneminen lyhyesti kuvattuna.

Kuvio 5: opinnäytteen sisällönanalyysin eteneminen

Aineiston analyysia voidaan tehdä aineisto- tai teorialähtöisesti. Teoreettisessa aineiston luokittelussa käytetään hyväksi teoriasta löytyviä käsitteitä ja niiden avulla lähdetään analysoimaan aineistoa. Aineistolähtöisessä luokittelussa lähdetään liikkeelle aineistosta itsestään ja tekstiä lähdetään luokittelemaan sen mukaan, mitä aineistosta kulloinkin löytyy. (Kananen 2017, 141.) Omassa opinnäytteessäni olen käyttänyt aineistolähtöistä luokittelua.

5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

5.1 Ruori toimintakyvyn ja tuen tarpeen näyttäjänä

Perustutkinto-opiskelijoille Ruorin kaltaiset webropol-kyselyt ovat entuudestaan tuttuja. He ovat ehtineet opintojensa aikana tehdä muutamia vastaavanlaisia kyselyjä. Jokainen opiskelija täytti tietokoneella webropol-kyselyn. Jokaisen Ruori-kysymyksen kohdalla näytin kuvakorttia ja kysymys käytiin tarvittaessa myös sanallisesti läpi. Ky-

selyn täyttämiseen meni kahdella opiskelijalla aikaa 20-30 minuuttia. Kolmas opiskelija halusi kirjoittaa itse avoimiin lisätietokenttiin kommentteja, joten hän käytti kyselyyn vähän enemmän aikaa, eli noin 50 minuuttia.

Kaikki kolme opiskelijaa olivat hyvin motivoituneita kyselyyn vastaamisessa. Kysely eteni vaivattoman tuntuisesti ja kysymykset tuntuivat opiskelijoista selkeiltä. Ainoastaan kysymyksessä, joka koski hahmottamista (2f) kaikki vastaajat kysyivät tarkentavia kysymyksiä minulta. Yksi opiskelija jätti vastaamatta kysymykseen "onko sinulla sairautta tai vammaa, joka vaikeuttaa opiskeluasi". Hän koki kysymykseen vastaamisen vaikeaksi ja sanoin, että kysymyksen voi halutessaan jättää väliin. Kyselyn jälkeen kaikkien opiskelijoiden kanssa sovittiin, että tulostan koosteen kyselyn vastauksista seuraavan kerran lomakehaastattelua varten. Ruoriin liittyvä lomakehaastattelu sovittiin jokaisen opiskelijan kohdalla seuraavaksi päiväksi.

Olen koonnut opiskelijoiden Ruori-kyselyn vastaukset taulukkoon. Taulukossa näkyvät ne alueet, joista opiskelijat (O1, O2 ja O3) kokevat selviytyvänsä lähes itsenäisesti. Samoin taulukosta näkyvät ne alueet, joissa opiskelijat kokivat tarvitsevansa tukea ja ohjausta eli sanallista ohjausta tai runsasta avustamista. Ruorissa kysymyksiä oli yhteensä 20. Jokainen opiskelija koki tarvitsevansa sanallista ohjausta useammalla osa-alueella. Kukaan ei kuitenkaan kokenut, että jollakin osa-alueella olisi ehdotonta toimintarajoitetta. Kaikilla kolmella opiskelijalla toistuivat seuraavat samat alueet, joissa he kokivat tarvitsevansa tukea eli peruslaskutoimitusten teko, uusien asioiden oppiminen, vuorovaikutustaidot ja kodinhoito. Pääosin he kokivat näillä osa-alueilla tarvitsevansa vain sanallista ohjausta.

Taulukko1: opiskelijoiden Ruori-kyselyn tulosten koonti

Opiskelija	Ei toimintarajoitetta/sujuu lähes itsenäisesti (0-1)	Sanallinen ohjaus (2)	Runsas ohjaus/avustaminen (3)	Ehdoton toimintarajoite (4)
O1	<ul style="list-style-type: none"> -kädentaidot -hahmottaminen -keskittyminen -opiskelutehtävien tekeminen -omat voimavarat -käyttäytyminen ja tunteiden ilmaiseminen -ryhmässä toimiminen -ohjeiden, sääntöjen ja aikataulujen noudattaminen -itsestä huolehtiminen -asiointi ja ostosten tekeminen -vuorokausirytm -liikkuminen paikasta toiseen -osallistuminen vapaa-ajan harrastuksiin 	<ul style="list-style-type: none"> -kiinnostus ja motivaatio -lukeminen ja kirjoittaminen -uusien asioiden oppiminen -vuorovaikutustaidot -kodinhoito 	<ul style="list-style-type: none"> -peruslaskutoimitusten tekeminen 	
O2	<ul style="list-style-type: none"> -lukeminen ja kirjoittaminen -terveydentila ja toimintakyky -keskittyminen -käyttäytyminen ja tunteiden ilmaiseminen -ryhmässä toimiminen -ohjeiden, sääntöjen ja aikataulujen noudattaminen -itsestä huolehtiminen -asiointi ja ostosten tekeminen -osallistuminen vapaa-ajan harrastuksiin 	<ul style="list-style-type: none"> -kiinnostus ja motivaatio -peruslaskutoimitusten teko -uusien asioiden oppiminen -kädentaidot -hahmottaminen -opiskelutehtävien tekeminen -omat voimavarat -vuorovaikutustaidot -kodinhoito -vuorokausirytm -liikkuminen paikasta toiseen 		
O3	<ul style="list-style-type: none"> -kiinnostus ja motivaatio -lukeminen ja kirjoittaminen -kädentaidot -hahmottaminen -omat voimavarat -käyttäytyminen ja tunteiden ilmaiseminen -ryhmässä toimiminen -itsestä huolehtiminen -asiointi ja ostosten tekeminen -vuorokausirytm -liikkuminen paikasta toiseen -osallistuminen vapaa-ajan harrastuksiin 	<ul style="list-style-type: none"> -peruslaskutoimitusten tekeminen -uusien asioiden oppiminen -terveydentila ja toimintakyky -keskittyminen -opiskelutehtävien tekeminen -vuorovaikutustaidot -ohjeiden, sääntöjen ja aikataulujen noudattaminen -kodinhoito 		

Kaikilla kolmella opiskelijalla toistuivat viisi samaa aluetta, joissa he puolestaan kokivat tulevansa toimeen lähes itsenäisesti ja alueet koettiin vahvimpina alueina. Näitä alueita olivat käyttäytyminen ja tunteiden ilmaisu, ryhmässä toimiminen, itsestä huolehtiminen, asiointi ja ostosten tekeminen sekä osallistuminen vapaa-ajan harrastuksiin.

Seuraavan päivän haastattelussa kysyin jokaiselta opiskelijalta Ruorin pohjalta heidän mielipidettään siitä, kuinka paljon he tuntevat tarvitsevansa tukea. Kaikki vastasivat suljettuun kysymykseen tarvitsevansa jonkin verran tukea ja ohjausta. Ruorin pohjalta kysyin myös, millä alueella he kokivat tarvitsevansa eniten tukea. Kaikki opiskelijat kokivat tarvitsevansa eniten tukea ja ohjausta arkielämän ja asumisen taitoihin liittyvissä asioissa. Haastattelussa tuli seuraavia kommentteja:

O1: ”*Ruuanvalmistus.*”

O2: ”*Niin, no, ehkä se laskujen maksaminen, kun niitä minä en ole edes harjoitellut. Ja vähän se ruuanlaittaminen.*”

Myöhemmin järjestetyssä henkilökunnan asiantuntijahaastattelussa oli myös mukana Ruorista saadut vastaukset sekä opiskelijoiden lomakehaastattelujen koonnit. Henkilökunta oli perehtynyt niihin jo hyvissä ajoin ennen haastattelua. Henkilökunnan vastaukset koottiin padlet-seinään. Alla olevaan taulukkoon olen ryhmitellyt vastaukset sisällönanalyysin keinoin positiivisesti värittyneisiin ja negatiivisesti värittyneisiin kommentteihin Ruorin avulla saatuun kuvaan opiskelijoiden toimintakyvystä:

Taulukko2: Ruorin antama toimintakykykuva henkilökunnan mielestä

Positiivisesti sävyttyneitä kommentteja, pelkistetty ilmaus:	Negatiivisesti sävyttyneitä kommentteja, pelkistetty ilmaus:
suuntaa-antava kuva	opiskelija ei aina tunnista tuen tarvettaan
tuen tarpeita löydetty hyvin	pelkkä opiskelijan itsearvio ei riitä
hyvä keskustelunavaaja	

Tuloksena voidaan pitää sitä, että opiskelijat ovat Ruorin avulla löytäneet ja huomioineet hyvin omia tuen tarpeitaan. Yhdellä opiskelijalla on kuusi merkintää tuen tarpeesta 20 kysymyksestä, toisella 11 merkintää tuen tarpeesta ja viimeisellä opiskelijalla kahdeksan merkintää. Myös seuraavana päivänä käydyssä lomakehaastattelussa kaikki opiskelijat kokivat tarvitsevansa elämässään jonkin verran tukea ja ohjausta. Opiskelijoiden haastattelusta ja Ruori-kyselystä tuli näin ollen samansuuntainen tulos eli opiskelijat kokevat selkeästi, että tuen tarvetta on. Toisaalta voidaan myös todeta, että opiskelijat ovat löytäneet Ruori-kyselyssä hyvin omia vahvuuksiaan eli alueita, jotka sujuvat lähes itsenäisesti ja sijoittuvat vihreälle alueelle.

Henkilökunnan mielipiteissä korostui se, että Ruorin avulla saadaan suuntaa-antava kuva opiskelijan toimintakyvystä ja Ruori on hyvä pohja erilaisille keskusteluille, joita opiskelijoiden kanssa opintoihin liittyen käydään. Samalla todettiin myös se, että aina opiskelijat eivät tunnista kaikkia tuen tarpeitaan ja tämän takia pelkkä opiskelijan itsearvio omasta toimintakyvystä ei anna täysin totuudenmukaista kuvaa. Kuva opiskelijan toimintakyvystä muodostuu vastavuoroisessa keskustelussa opiskelijan kanssa.

5.2 Kokemuksia Ruorin käyttökelpoisuudesta ammatillisessa erityisoppilaitoksessa

Opiskelijoiden lomakehaastattelussa kysyin opiskelijoilta heidän kokemuksiaan Ruorista. Yksi opiskelija vastasi Ruori-itsearviointiin vastaamisen olleen helppoa. Kaksi opiskelijaa vastasi Ruori-itsearviointiin vastaamisen olleen melko helppoa. Yleisinä mielipiteinä opiskelijoilta tuli Ruorista seuraavia kommentteja:

O1: Ruorin tekeminen tuntui: ”Hyvältä.”

O2: ”Minun mielestä tuntui ihan hyödylliseltä.”

O3: ”Kyllä se aika selkeä oli ja aika helppokin. Muutama vaikea kysymys siinä oli.”

Henkilökunnan mielipiteitä ja näkemyksiä Ruorin käyttökelpoisuudesta ammatillisessa erityisoppilaitoksessa tuli runsaasti. Kävin läpi vastaukset sisällönanalyysin keinoin ja ryhmittelin vastaukset ensin positiivissävytteisiin vastauksiin ja negatiivissävytteisiin vastauksiin. Olen koonnut positiivisista vastauksista ilmi tulleet asiat alaluokiksi taulukkoon kolme. Tämän jälkeen ryhmittelin positiiviset vastaukset vielä hyödyn saajiin, eli kuka kyseessä olevassa alaluokassa ensisijaisesti Ruorista hyötyisi.

Taulukko3: Ruorin käyttö ja sen hyödyt ammatillisessa erityisoppilaitoksessa

Ruorin käyttö ammatillisessa erityisoppilaitoksessa, alaluokat:	Ensisijainen hyötyjä:
itsetuntemuksen väline	opiskelija
keskustelunavaaja	opiskelija ja henkilökunta
opiskelukunnan määrittäjä	opiskelija ja henkilökunta
yhteistyön virittäjä	opiskelija, henkilökunta, kotiväki
osallisuuden lisääjä opinnoissa	opiskelija
HOKSin työkalu (tavoitteen asettelu)	henkilökunta ja opiskelija
opintojen seurannan väline	henkilökunta
opetuksen ja oppimisen väline	henkilökunta ja opiskelija
opintojen arvioinnin väline	henkilökunta

Negatiivisina asioina henkilökunta mainitsi ajankäytön eli löytyykö aina aikaa Ruori-kyselyiden tekemiseen ja niihin liittyvien keskustelujen käymiseen. Samoin mietittiin

myös, pystyvätkö kaikki opiskelijat vastaamaan kyselyyn, ellei ole lukutaitoa ja miten varmistetaan se, ymmärtääkö opiskelija aina oikein kysymyksen sisällön. Näissä esimerkkitaapauksissa kyselyn täyttäminen sujui ongelmitta, koska kaikki osasivat lukea.

Tuloksena voidaan todeta, että kokemukset Ruorista ammatillisessa erityisoppilaitoksessa olivat pääosin positiivisia. Opiskelijat kokivat, että Ruoriin vastaaminen oli melko helppoa ja sen käyttö koettiin hyödyllisenä. Henkilökunta löysi monenlaisia käyttötarkoituksia Ruorille ammatillisessa erityisoppilaitoksessa, jotka hyödyttävät niin opiskelijaa, henkilökuntaa kuin yhteistyötahojakin (esim. kotiväki). Opiskelijan ja kuntoutujan näkökulmasta esiin nousivat henkilökunnan haastattelujen sisällönanalyysin jälkeen Ruorin käyttökelpoisuus opiskelijan itsetuntemuksen ja osallisuuden lisääjänä, joissa opiskelija itse on selkeästi ensisijainen hyötyjä.

5.3 Ruori jatkosuunnittelun välineenä

Opiskelijoille tulevaisuuden suunnittelu tuntui osin vaikealta. Kaksi opiskelijaa valitsi vastaukseksi, että tulevaisuuden suunnittelu on vaikeaa. Seuraavassa yhden opiskelijan kommentti:

O3:” Paljon se mietityttää kyllä. En minä tiedä sitten. Kyllä minulla suunnitelmia on, mutta kun ei oikein tiedä, ne pyörivät päässä koko ajan. Kyllä se vähän vaikeata on, että, ei voi niitä itse ratkaista. Kun, minä itse koetan niitä mieltä.”

Yksi opiskelija valitsi, että opintojen jälkeisen elämän suunnittelu on melko helppoa.

Lomakehaastattelussa kysyin, minkälaisessa työssä opiskelijat näkevät itsensä Ruorin perusteella opintojen jälkeen. Kaksi opiskelijaa vastasi näkevänsä itsensä avotyössä tavallisella työpaikalla. Yksi opiskelija kertoi näkevänsä itsensä palkkatyössä. Samassa yhteydessä kysyin myös, kuinka itsenäisesti opiskelijat kokevat tekevänsä työtä. Kaksi opiskelijaa vastasi suljettuun kysymykseen tarvitsevansa vähän ohjausta työtehtävissä. Yksi opiskelija vastasi tekevänsä työtä itsenäisesti tutuissa työtehtävissä.

Työpaikan saamisessa ja työssä pysymisessä tuotiin esiin asioita, joissa opiskelijat kokivat tarvitsevansa tukea. Seuraavassa yksi kommentti tähän liittyen:

O3: ”Varmaan siinä työpaikan etsimisessä tarvitsen apua. Tavallaan se on vaikea itse löytää jostain. Kun ei oikein tiedä, miten niin kuin hakea sitä. Tai tietysti työvoimatoimiston kauttakkin varmaan jotain, ehkä, mutta se on aika vaikeata.”

Kaikki opiskelijat kokivat tarvitsevansa tukea arkielämässä ja asumisessa. Yksi opiskelija kertoi aikovansa asua opintojen jälkeen asumisyksikössä. Toinen opiskelija aikoi asua tuetussa vuokra-asunnossa. Kolmas opiskelija ei ollut varma asumismuodostaan ja valitsi joko tuetun vuokra-asumisen tai asumisyksikön. Seuraavassa kaksi kommenttia asumiseen liittyen:

O2: ”No, minä olen miettinyt, että, minä muuttaisin ensin johonkin tuettuun. Ja jos pystyy, niin siitä sitten eteenpäin ihan itsenäisesti. Kuntoutusohjaaja on kyllä katsonut jotain asuntolaa, mutta minä en tiedä, että millainen se sitten on.”

O3: ”En minä kyllä täysin itsenäisesti tule asumaan, mutta niin kuin omassa asunnossa kuitenkin. Siinä tulee vaan jotakin tukitoimia.”

Kysyin opiskelijoilta myös heidän mielipidettään, oliko Ruori-itsearviointista ollut hyötyä tämänkaltaisessa opintojen jälkeisen elämän suunnittelussa. Yksi opiskelija valitsi vaihtoehdon melko paljon, mutta kaksi vastasi, että Ruorista oli vähän hyötyä suunnittelussa. Opiskelijoiden oli ehkä vaikea nähdä Ruori-itsearvioinnin vaikutuksia ja hyötyä jatkon suunnittelussa. Yksi opiskelija kommentoi kuitenkin hyötyjä seuraavasti:

O3: ”No, vähän vaikea sanoa vielä. Kyllä siitä varmaan sitten on, kun miettii jälkeen päin näitä keskusteluita. On tästä hyötyä kyllä.”

Henkilökunnan asiantuntijahaastatteluissa kysyin, miten he kokivat, onko Ruorilla vaikutuksia opiskelijoiden jatkon suunnitteluvaiheessa. Taulukkoon neljä olen koonnut positiivisia kommentteja tähän liittyen ja ryhmitellyt ne edelleen alaluokiksi.

Taulukko 4: Ruorin positiiviset vaikutukset opiskelijoiden jatkon suunnittelussa henkilökunnan mielestä

Positiivisesti sävyttyneitä kommentteja:	Alaluokka:
Olisi vaikutusta. Ruoria voisi käydä läpi hyvissä ajoin ennen opintojen päättymistä, mikä on mahdollista opintojen jälkeen ja mihin voisi pyrkiä. Varsinkin silloin, kun omat haaveet ja todellisuus on kaukana toisistaan.	itsetuntemus
Tuen tarpeita voi käyttää keskustelun pohjana.	keskustelun avaaja
Opiskelijoiden on vaikea hahmottaa toimintakykyään ja tuen tarvettaan. Ruori olisi siirtymätilanteissa hyvä työkalu. Helpottaisi siirtymää, kun alettaisiin ajoissa käydä läpi.	siirtymävaihe

Negatiivisena asiana henkilökunnan haastattelussa Ruorin käyttöä jatkosuunnittelun välineenä kritisoitiin lähinnä ajankäytön näkökulmasta. Henkilökunnan kommentteina mainittiin, että Ruoria voi olla ajallisesti vaikea saada sopimaan jatkon suunnitteluun.

Tuloksena voidaan todeta, että opiskelijat kokivat tulevaisuuden suunnittelun melko vaikeaksi ja asia mietitytti. Opintojen jälkeen haluttiin kuitenkin selkeästi töihin, lähinnä avotyö koettiin omaksi jutuksi. Asumaan haluttiin joko asumisyksikköön tai tuttuun vuokra-asuntoon, vanhempien luona ei kukaan nähnyt itseään asumassa enää opintojen jälkeen. Ruorin vaikutusta jatkon suunnittelussa oli vaikea todentaa, mutta pieni vaikutus sillä oli myös opiskelijoiden mielestä ollut. Henkilökunnan haastattelussa nousi esiin, että henkilökunta koki, että Ruorilla on vaikutusta jatkon suunnitteluvaiheessa opiskelijoiden itsetuntemuksessa, keskustelun avaajana ja siirtymävaiheen tukijana.

6 OPINNÄYTTEEN YLEISTETTÄVYYS JA LUOTETTAVUUS

Opinnäytteeni on tapaustutkimus, jonka avulla olen pyrkinyt tuottamaan valitusta tapauksesta yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa. On sanottu, että tapaustutkimusanalyysi ei pyri yleistettävyyteen sellaisin keinoin kuin esimerkiksi survey-tutkimus, joka usein kyselyn avulla kohdistuu suureen määrään satunnaisotannalla valittuja tutkimuskohteita. Tapaustutkimuksen päämääränä on lähinnä lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta ja tulkitsemaan syvällisesti yksittäisiä tapauksia niiden erityisessä kontekstissaan. Samalla tapaustutkimus hakee tietoa ilmiöön liittyvän toiminnan dynamiikasta, mekanismeista, prosesseista ja sisäisistä lainalaisuuksista. Tästä johtuen voidaan todeta, että tutkimuksen tuloksilla on kuitenkin laajempaa sosiokulttuurista merkitystä ja siten jonkinlaista yleistettävyyttä ja siirrettävyyttä. (Jyväskylän yliopiston [www-sivut](http://www.sivut), 2018.)

Kanasen mukaan tutkimuksen luotettavuudessa on kyse siitä, että tutkimusta tehtäessä kaikki sen eri vaiheet on tehty oikein. Vain näin voidaan saada luotettavaa ja uskottavaa tutkimustietoa. Pohjimmiltaan kyse on näin ollen tutkimuksen laadusta. Opinnäytetyössä on kaksi metatasoa eli suunnitelma ja toteutusvaihe. Näiden lisäksi on olemassa myös tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset. Näissä kaikissa vaiheissa tutkija voi tehdä virheitä. Hyvä tutkimus onkin huolellisesti suunniteltu, toteutettu ja saatettu loppuun. Tärkeää on myös, että tutkija lopuksi raportoi tekemänsä tutkimuksen vaakuuttavasti, luotettavasti, tarkasti ja mielenkiintoisesti. (Kananen 2013, 115-116)

Omassa opinnäytetyössäni olen pyrkinyt tekemään kaikki tutkimusvaiheet suunnitellusti sekä toteuttamaan tutkimusta huolellisesti tekemäni suunnitelman mukaan. Toteutusvaiheen luotettavuutta olen pyrkinyt erityisesti lisäämään opiskelijoille suunnatun Ruori-kyselyn kuvallisen materiaalin avulla. Halusin opinnäytteeni teossa erityisesti, että opiskelijat varmasti ymmärtävät Ruori-itsearviointin tarkoituksen ja kaikkien kysymysten sisällön.

Tapaustutkimuksessa tutkija ja tutkittavat ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tutkimuksen luotettavuutta saattaa näin ollen heikentää se, että tutkija voi vaikuttaa läsnäolollaan tapahtumien kulkuun siitä huolimatta, että hän pyrkii olemaan puuttumatta

niihin. Samoin myös tutkimuksesta kirjoitettu raportti on aina tutkijan tulkinta tapauksesta. (VirtuaaliAMK:n www-sivut, 2018) Olen tämän takia pyrkinyt kirjoittamaan raportin niin huolellisesti, että siitä voisi tunnistaa tapahtumien piirteet ja että sitä voisi tarkastella yksityiskohtaisesti ja perustellen.

Kanasen mukaan tapaustutkimuksen tulosten luotettavuutta lisää puolestaan monilähteisyys. Tapaustutkimuksessa vastausta tutkimusongelmaan haetaan eri lähteistä ja tavoitteena on saada erilaisista tietolähteistä tukea väitteille ja kokonaiskuvalle ilmiöstä. Näin ollen voidaan sanoa, että mitä useampi todiste saadaan väitteen taakse, sitä pitävämmät ovat tutkimuksen tulokset. Eräs tapa varmistaa saadun kuvan uskottavuus onkin, että eri lähteistä saatu tieto on samansuuntaista. (Kananen 2013, 77-78, 121-122.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytteeni tavoitteena oli tuoda esiin kuntoutuksen näkökulmaa ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Tähän pyrittiin niin teorian kuin käytännön osuudessakin. Käytännön osuus koostui Ruori – ohjauksen ja tuen tarpeen arviointityökalun kokeilusta kolmella erityisopiskelijalla ja näihin liittyviin strukturoituihin haastatteluihin. Ruori on ICF-pohjainen toimintakykyä arvioiva työkalu, joka sopi hyvin kuntoutuksen alan opinnäytteeseen. Opinnäytteen perusteella voi sanoa, että kokemukset Ruorista olivat positiivisia. Ruori soveltuu toimintakyvyn arviointiin, mikä ammatillisen kuntoutuksen näkökulmasta on tärkeää. Ruorin avulla opiskelijat löysivät omia tuen tarpeitaan mutta myös vahvuuksiaan eli alueita, jotka sujuivat lähes itsenäisesti.

Ruori-kyselyn pohjalta opiskelijoiden tuen tarpeet nousivat monelta elämän alueelta. Opiskelijat kokivat tarvitsevansa tukea niin opiskelutaidoissa ja alalle soveltuvuudessa (peruslaskutoimitusten teko ja uusien asioiden oppiminen) kuin myös yhteistyötaidoissa (vuorovaikutustaidot) sekä arkielämän ja asumisen taidoissa (kodinhoito). Ruori-kyselyiden jälkeen pidetyssä haastattelussa, korostui arkielämän taidot, koska kaikki opiskelijat tunsivat myös haastattelussa tarvitsevansa eniten tukea juuri arkielämän ja asumisen taidoissa. Tästä näkökulmasta katsoen johtopäätöksenä voisi todeta,

että ammatillisen erityisoppilaitoksen rooli erityisesti kokonaiskuntoutuksen tarjoajana nousee tärkeäksi. Opiskelijat tarvitsevat tukea selkeästi myös niillä alueilla, joita ei opita pelkästään ammattikasvatuksen näkökulmasta vaan joissa lähestytään erityispedagogiikan aluetta.

Asiantuntijahaastatteluiden perusteella voi todeta, että pelkästään opiskelijan itsearvio omasta toimintakyvystään ei kuitenkaan tuo täysin todellista kuvaa toimintakyvystä vaan kuva on heidän mielestään suuntaa-antava. Se toimii kuitenkin tärkeänä keskustelunavaajana, mikä tuotiin esiin asiantuntijahaastattelussa. Näin ollen pelkkä Ruorikyselyn toteuttaminen ei riitä, vaan kyselyn tuloksia on käytävä opiskelijan ja henkilökunnan kanssa läpi kahdenkeskisessä ohjauskeskustelussa. Tämän keskustelun avulla voidaan saada kokonaisvaltaisempi ja realistisempi kuva opiskelijan toimintakyvystä.

Opiskelijat kokivat Ruori-arviointityökalun käytön positiivisesti. Opinnäytteeseen liittyvässä asiantuntijahaastattelussa tuli esiin monia erilaisia syitä Ruorin käyttökelpoisuuteen ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Haastattelujen perusteella voi todeta, että Ruorin käyttökelpoisuus ammatillisessa erityisoppilaitoksessa näkyy erityisesti opiskelijan näkökulmasta opiskelijoiden itsetuntemuksen ja osallisuuden lisääntymisenä. Nämä ovat tekijöitä, jotka tukevat opiskelijaa oman asiansa subjektiksi. Ainoat negatiivisesti sävyttyneet kommentit Ruorista liittyivät lähinnä ajankäyttöön, eli löytykö aina aikaa Ruorin käyttöön ja erityisesti siihen liittyvään vastavuoroiseen keskusteluun. Helposti Ruorinkaltaisen työkalun käyttö myös unohtuu hektisessä arjessa. Ruorin käyttö ei ole tällä hetkellä kaikkialla Ammattiopisto Luovissa aktiivisessa käytössä. Sisäisen koulutuksen avulla työkalua saadaan yhä enemmän suunnitelmallisempaan käyttöön.

Sekä kuntoutuksessa että ammatillisessa koulutuksessa pyritään selkeästi asiakaslähtöisyyteen. Asiakaslähtöisyys ja osallisuus ei kuitenkaan synny itsestään, vaan siihen tarvitaan välineitä ja keinoja. Ns. kuntoutujalähtöisessä lähestymistavassa asiakkaan rooli nähdään aktiivisena ja työntekijä on yhteistyökumppani, joka auttaa asiakasta tutkimaan itseään ja ympäristöään. Kuntoutustyöntekijällä on näin vastuu olla yhteistyökumppani, joka etsii ja tarjoaa mahdollisuuksia kuntoutusprosessin tueksi. Ruorin

etu opiskelijalle on opinnäytteen perusteella juuri osallisuuden ja itsetuntemuksen lisääntyminen.

8 POHDINTA

Opinnäytteen tekeminen oli pitkä prosessi. Käytin paljon aikaa aiheen valinnassa, koska halusin sen olevan ajankohtainen ja sopivan sekä omaan työhöni että kuntoutuksen alan opintoihin. Olen tyytyväinen siihen, että opinnäytetyö valmistui ja koen sen nyt olevan hyvinkin ajankohtainen, koska toimintakyvyn itsearviointiin on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota. Tämä tuodaan esiin esimerkiksi kuntoutuskomitean uudistamisselonteossa.

Opinnäytteeni tekemisen aikana ei tullut missään vaiheessa esiin, etteikö toimintakykytietoa tarvittaisi myös ammatillisissa erityisoppilaitoksissa. Monessa yhteydessä sitä vastoin tuli selväksi, että toimintakykytieto on kaiken kaikkiaan hyvin tärkeää kuntoutumisen prosessissa.

Työterveyslaitoksen erityisasiantuntija Kirsi Unkila on tuonut esiin, että tarkoituksenmukaiseen kuntoutukseen ohjaaminen oikeaan aikaan edellyttää tietoa työ- ja toimintakyvystä. Hänen mielestään toimintakykytietoa on perinteisesti tuotettu hyvin asiantuntijälähtöisesti. Hän korostaa, että kuntoutujan omat näkemykset ja toimintaympäristö on kuntoutuksessa kuitenkin yhtä tärkeää. Toimintakykytieto tulisi tuottaa vuorovaikutuksellisenä kokonaisarviona. Kuntoutujan itse tilanteestaan tuottama toimintakykytieto on kuntoutusta suunniteltaessa erityisen arvokasta. Se auttaa suuntaamaan toiminnan tavoitteita. Toimintakykytiedon tuottamista on pyritty jo helpottamaan kehittämällä strukturoituja, oman tilanteen sanallistamisen, mahdollistavia menetelmiä. Työterveyslaitos on esimerkiksi kehittänyt Kykyviisarin, joka on digitaalinen työ- ja toimintakyvyn itsearviointimenetelmä. (Unkila, 2018.)

Jatkotutkimusaiheina olisikin mielenkiintoista selvittää ammatillisten erityisopiskelijoiden käsityksiä tarkemmin omasta toimintakyvystään ja siitä miten ammatillinen erityisoppilaitos on pystynyt vaikuttamaan heidän toimintakykynsä ja millä alueilla kehittymistä ja/tai heikkenemistä on tapahtunut. Tämänäyttöinen tutkimus vaatisi pitkästä tutkimusta, jolloin tutkittaisiin samaa kohdetta ja siinä tapahtuvia muutoksia usean vuoden ajan. Tällaisessa tutkimuksessa opiskelijan toimintakykyä voisi tutkia esimerkiksi heti opiskelujen alettua ja opintojen päättymisvaiheessa.

Järvikoski ja Härkäpää tuovat esiin, että toimintakyvyn arviointia pidetään perustana yksilön kuntoutuksen suunnittelussa ja kuntoutuksen tulosten arvioinnissa. Yksilön toimintakykyä voidaan selvittää toisaalta yksilön omasta näkökulmasta ns. itsearviointina, että asiantuntijoiden arviointina. Toimintakyvystä saatavaa tietoa tarvitaan työkyvyn ja kuntoutustarpeen arvioinnin pohjaksi mutta tietoa tarvitaan yhtä hyvin myös kuntoutuksen vaikutusten arviointiin. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 92-93.) Tämä näkökulma on myös ammatillisessa erityisoppilaitoksessa tärkeä, koska ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuutta voitaisiin mitata juuri esimerkiksi Ruorin avulla. Henkilökunnan asiantuntijahaastattelussa mainittiin Ruorin hyödyllisyys siirtymätilanteessa ja jatkon suunnittelussa.

Opinnäytteessäni on useassa yhteydessä tuotu esiin, että niin kuntoutuksessa kuin ammatillisessa koulutuksessa tavoitteena on asiakaslähtöisyys. Kuntoutumisen kirjassa on sanottu jopa niin, että ”ammatillinen koulutus voi olla kuntoutusta vain, jos se on nuoren omia tavoitteita tukevaa, ja hän jaksaa ottaa omat voimavaransa käyttöön.” (Autti-Rämö, Mikkelsen, Lappalainen & Leino, 2016). Asiakaslähtöisyys on monesta näkökulmasta tärkeä asia. Se on tärkeää asiakkaalle itselleen, mutta tärkeää myös koko yhteiskunnan kannalta katsottuna.

Aila Järvikoski tuo esiin myös asiakaslähtöisyyden yhteyden kuntoutuksen tuloksellisuuteen ja samalla myös taloudellisuuteen. Hänen mukaansa teoriasolla on alettu ymmärtää, että kuntoutus jää tuloksettomaksi ja siihen käytetyt varat menevät hukkaan, ellei kuntoutusta pystytä toteuttamaan asiakaslähtöisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että kuntoutusta pitää tehdä yhteistyössä kuntoutujan kanssa, jaetun toimijuuden periaatteella, yhteisin tavoittein. ”Yhä useammat tutkimukset ovat osoittaneet, että kun-

toutujan oma käsitys toimintakyvystään ja hänen itse asettamansa henkilökohtaiset tavoitteet vaikuttavat ratkaisevasti siihen, millaiseksi tulevaisuus määräytyy. Kuntoutujaa on kuultava ja hänen tahtotilansa otettava huomioon, mikäli kuntoutuksella halutaan saavuttaa kuntoutusjärjestelmän tai yhteiskunnan odottamia tuloksia.” (Järvikoski Aila 2013, 24.)

Myös ammatillisen erityisopetuksen kentällä on haluttu korostaa opiskelijan omaa aktiivista roolia. Onnelan (2008) mukaan opintojen suunnittelussa opiskelijaa on tuettava ja motivoitava oman asiansa subjektiksi. Tätä kautta hänen sitoutumisensa yhteisesti sovittuihin päämääriin lisääntyy. Osallisuuden ja omien asioiden haltuunotto vaativat kuitenkin erityisopiskelijalta harjoittelua ja hän tarvitsee tukea myös tässä asiassa. (Onnela 2008, 173.) Tästä näkökulmasta juuri Ruorinkaltaisella työkalulla voidaan opiskelijan omaa arviointia omasta tilanteestaan käyttää pohjana esimerkiksi tavoitteen asettelussa.

Tähän peilaten kuitenkin esimerkiksi Sissala (1999) on tutkimuksessaan ammatillisen erityisoppilaitoksen opiskelijoista saanut kuvan, että opiskelijat tuntuvat olevan kuin sivullisina omassa elämässään, enemmän toimenpiteiden kohteina, kuin omaa elämänsä ohjaavia, aktiivisia henkilöitä. Sissalan tutkimuksessa todetaankin, että erityisopiskelijoiden kanssa työskentelevien asiantuntijoiden tulisi kiinnittää huomiota erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden vamma-tietoisuuden, realistisen minäkuvan ja itseohjautuvuuden tukemiseen. (Sissala 1999, 62-64.)

Ammatillisessa erityisoppilaitoksessa saattaa unohtua helposti kuntoutuksen näkökulma. Tavoitteena nähdään ammatillisten perustutkintojen ja ammatillisten valmiuksien saaminen. Opinnäytteeni teon aikana kuitenkin tuli taas monessa kohtaa esiin se näkökulma, että koulutus ammatillisissa erityisoppilaitoksissa on hyvin kokonaiskuntouksellista. Opintojen aikana opitaan paljon myös sellaisia elämänhallintaan liittyviä asioita, jota tarvitaan yleensäkin elämässä, ei pelkästään ammatissa.

Suomalaisen kuntoutusajattelun lähtökohtana on aikojen saatossa ollut yksilön työkyvyn parantaminen tai palauttaminen kuntouttavien toimenpiteiden avulla yhteiskunnan tuottavaksi jäseneksi (Järvikoski & Härkäpää 1995, 85-87; Ladonlahti 2006, 25). Tämän takia ajatteluun on varsinkin aiemmin perustunut se, että vanhusten ja muiden

eläkkeeseen oikeutettujen eli esimerkiksi vammaisten henkilöiden kuntoutusta ei ole nähty ensiarvoisen tärkeäksi. Onneksi kuitenkin nykyisin nähdään, että kuntoutuksen tavoitteena on yksilön kokonaisvaltainen elämänhallinnan tukeminen, eikä pelkästään työllistyminen. Tähän elämänhallinnan tukemiseen liittyvät yksilön voimavarojen, toimintakykyisyyden ja toimintamahdollisuuksien lisääminen kuntoutuksen avulla. Näin ollen kuntoutuksen tavoite voi ollakin parempi itsenäinen arjesta selviäminen. (Järvikoski & Härkäpää 1995, 68-87; Järvikoski & Härkäpää 2008, 57; Ladonlahti 2006, 25.) Samaan viittaa myös Ammattiopisto Luovin missio, johon on kirjattu oppilaitoksen toiminnan perusajatus. Mission mukaan Luovin tavoitteena on tarjota opiskelijoille oma väylä työhön mutta myös *hyvään elämään*.

Samaan on päädytty myös esimerkiksi Tarja Männyn tutkimuksessa ammatillisista erityisoppilaitoksista elämään, jossa todettiin, että oppilaitokset toimivat hyvin kokonaiskuntoutuksellisesti. Oppilaitoksissa opitaan ammattikasvatuksen ohella myös monenlaisia elämänhallintataitoja. (Mänty 2001.)

Ammatillisten erityisoppilaitosten päätehtävä, eli ammatillisen koulutuksen järjestäminen vaativaa erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille ei ole helppo tehtävä, jos ajatellaan pelkästään työllistymisen näkökulmaa. Sama pätee myös, jos opiskelua ammatillisessa erityisoppilaitoksessa katsotaan ammatillisen kuntoutuksen näkökulmasta ja jos tavoitteena silloinkin pidetään pelkästään palkkatyöhön pääsyä.

Järvikosken ja Härkäpään mukaan työ on selkeästi näkyvä arvo myös kuntoutusjärjestelmässä. Työn arvoa perustellaan sekä yhteiskunnallisin että yksilöllisin syin. Useimmat kuntoutujat toivovat hyvää elämää ja osallistumista omalla tavallaan työhön. Kaikki kuntoutuksen asiakkaat eivät suinkaan koe työtä oikeutena, vaan joskus se nähdään myös pakkona tai ylimääräisenä kärsimyksenä, johon pitää toimeentulon takia alistua. Myös Koukkari on väitöskirjassaan, Tavoitteena kuntoutuminen, esitellyt ilmiön, jossa kuntoutuja kokee tyytyväisyyttä työmarkkinoiden ulkopuolella olemisesta, vaikka edellytykset työn tekemiseen olivat olemassa. Koukkarin mukaan käsitysten taustalla oli tottuminen eläkkeellä olemiseen ja elämän urautuminen toimimaan aktiivisesti ja mielekkäästi omien tavoitteiden mukaisesti. Kuntoutustyöntekijän pitää ottaa myös tämänkaltaiset asiakkaan näkökulmat huomioon kuntoutuksen ohjausprosessissa. (Koukkari 2010, 207; Järvikoski & Härkäpää 2011, 29.)

Erityisammattioppilaitoksista valmistuu opiskelijoita, joilla ei välttämättä ole riittävästi sijaa avoimilla työmarkkinoilla. Selvityksissä välityömarkkinoista on huomattu, että erityisammattioppilaitoksista valmistuvat vammaiset henkilöt siirtyvät joko työtoimintaan tai päivätoimintaan. Näin ollen voidaankin todeta, että opiskelijoiden osalta osallistuminen työelämään ei ole edistynyt. Samalla voidaan myös todeta, että asiaa suuntaava politiikka ei ole myöskään perustaltaan muuttunut. (Hakala, Mietola & Teittinen 2013, 199-200)

Erityistä tukea tarvitsevat ja vajaakuntoiset nuoret ohjataan helposti ammatillisiin koulutuksiin, jotka perustuvat oletettuihin osatyökykyisten työllistymisen mahdollisuuksiin tai joita erityisryhmille lähialueella sattuu olemaan tarjolla. Työelämätilanteen kannalta on kuitenkin niin, ettei se pysty ottamaan kovin hyvin vastaan erityiskoulutettuja nuoria. Tämän vuoksi tarvitaan sosiaalista kuntoutusta, elämäntaitojen harjoittelua, sopeutumisvalmennusta ja vertaistukea. Ikävä kyllä, tällä hetkellä Suomessa ei kuitenkaan tällaisten palvelujen järjestäminen ole systematisoitua. (Autti-Rämö, Mikkelsson, Lappalainen & Leino, 2016.)

Tukitoimista huolimatta osa nuorista ei kuitenkaan kykene työllistymään toiminnanrajoitteidensa ja työelämän tiukentuneiden vaatimusten vuoksi. On tuotu esiin, että perinteisen palkkatyön rinnalle pitäisikin nostaa termi "productive life". Termi korostaa, että elämään tuo mielekkyyttä myös monenlainen muunkinlainen säännöllinen toiminta kuin palkkatyö. Tällaisia toimintoja ovat tuettu työtoiminta, vapaaehtoistyö ja erilaiset harrastukset. Tämänkaltaisen toimintakykyisyys mahdollistaa omien edellytysten mukaisen osallistumisen yhteiskuntaan. (Kiviranta, Munck, Koskinen & Tuulio-Henriksson, 2016.)

Samansuuntaisen näkökulman tuo esiin myös Hakala. Hänen mukaansa työkyvyttömyyseläke voidaan myös nähdä elinikäisenä apurahana eli perustulona. Tämän tulon avulla voi olla mielekkäässä toiminnassa (esim. avotyössä) ilman pakkoa osallistua hyvin kilpailuhenkisille avoimille työmarkkinoille. (Hakala ym. 2013, 235) Omassa opinnäytteessäni kaksi opiskelijaa kolmesta valitsi vaihtoehdon, että he opintojen jäl-

keen haluavat olla avotyössä tavallisella työpaikalla. Tässä opinnäytteessä ei ollut tavoitteena selvittää asiaa tämän enempää mutta ehkä opiskelijoilla oli kokemus, että avotyö on juuri heille se mielekkäin vaihtoehto osallistua työelämään.

Opinnäytteeni tärkeänä tavoitteena oli tuoda esiin kuntoutuksen näkökulmaa ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Tähän pyrittiin teoreettisen viitekehyksen avulla sekä kokeilemalla empiirisessä osassa toimintakyvyn arviointiin käytettävää työkalua opiskelijan tukena. Toivon, että opinnäytteeni avulla ammatillinen erityisoppilaitos kuntoutusta järjestävänä toimijana tulee entistä enemmän näkyväksi. Kuntouttavassa toiminnassa toimintakyvyn arviointi on oleellinen osa kuntoutumista ja toivon myös tutkimuksesta saatujen positiivisten kokemusten myötä, että Ruori – ohjauksen ja tuen tarpeen työkalu otetaan yhä enemmän käyttöön ammatillisissa erityisoppilaitoksissa.

LÄHTEET

AMEO, ammatilliset erityisoppilaitokset. Opetussuunnitelma AMEO:n pedagogiset periaatteet 2015. Viitattu 3.11.2017 <https://luovi.fi/wp-content/uploads/2016/02/Opetussuunnitelma-AMEO-pedagogiset-periaatteet.pdf>

Ammattiopisto Luovin www-sivut. Viitattu 2.10.2017 <https://luovi.fi>

Autti-Rämö, I., Mikkelsen, M., Lappalainen, T. & Leino, E. 2016. Kuntoutumisen prosessi. Teoksessa Autti-Rämö, I., Salminen, A-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. (toim.). Kuntoutuminen. Helsinki: Duodecim. Viitattu 12.6.2018 <http://www.oppiportti.fi/op/ktm00001/do>

Autti-Rämö, I., Salminen, A-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. 2016. Lukijalle. Teoksessa Autti-Rämö, I., Salminen, A-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. (toim.). Kuntoutuminen. Helsinki: Duodecim. Viitattu 12.6.2018 <http://www.oppiportti.fi/op/ktm00001/do>

Hakala, K., Mietola R. & Teittinen A. 2013. Valinta ja valikointi ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Teoksessa Brunila K., Hakala K., Lahelma E. ja Teittinen A. (toim.) Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot. Helsinki: Gaudeamus

Hakala K. 2013. Kehitysvammaisten koulutuspolkujen ja työntekijäkansalaisuuden mahdollisuuksia ja mahdottomuuksia. Teoksessa Brunila K., Hakala K., Lahelma, E. & Teittinen, A. (toim.) Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot. Helsinki: Gaudeamus

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. 19. uud. p. Porvoo: Bookwell Oy

Holmes, J. 2007. Vocational rehabilitation. Oxford: Blackwell..

Honkanen, E., Kaikkonen, L. & Kotila, H. (toim.) 2008 Näkökulmia ammatilliseen erityisopetukseen. Helsinki: Wsoy Oppimateriaalit Oy.

Honkanen, E. 2008 Opinto-ohjaus erityisopiskelijan näkökulmasta. Teoksessa Honkanen, E., Kaikkonen, L. & Kotila, H. (toim.) Näkökulmia ammatilliseen erityisopetukseen. Helsinki: Wsoy Oppimateriaalit Oy.

ICF: Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. 2004. STAKES, ohjeita ja luokituksia 2004:4.

ILO, Kansainvälinen työjärjestö. Vajaakuntoisiasioiden hoito työpaikalla, kansainvälisen työjärjestön ohjeisto. 2002. Työministeriö. Viitattu 17.4.2018. <http://tem.fi/documents/1410877/2971009/ilovajaakuntoisopas.pdf/4f2db048-960c-443f-a193-ccd9c077daff/ilovajaakuntoisopas.pdf.pdf>

Innokylän www-sivut. Viitattu 15.6.2018. <https://www.innokyla.fi/>

Jyväskylän yliopiston www-sivut. Viitattu 17.6.2018. <https://koppa.jyu.fi>

- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 1995. Kuntoutuksen seitsemän kehitysaluetta. Teoksessa Suikkanen, A. Härkäpää, K., Järvikoski, A., Kallanranta, T. Piirainen, K. Repo, M. & Wikström, J. (toim.) Kuntoutuksen ulottuvuudet. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 49-92
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2008. Kuntoutuskäsityksen muutos ja asiakkuuden muotoutuminen. Teoksessa Rissanen, P., Kallanranta, A. & Suikkanen, A. (toim.) Kuntoutus. 2. uud. p. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 51-62
- Järvikoski, A. & Kristiina, H. 2011. Kuntoutuksen perusteet. Näkökulmia kuntoutukseen ja kuntoutustieteeseen. 5. uud. p. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Järvikoski, A. 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja: 2013/43. Helsinki 2013.
- Kähäri-Wiik K., Niemi, A. & Rantanen, A. 2007. Kuntoutuksella toimintakykyä. 5. uud. p. Helsinki: Wsoy Oppimateriaalit.
- Kananen, J. 2012 Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. 2017 Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kansaneläkelaki. 2007. L 11.5.2007/568
- Karvonen, R. 2017. Ruori- perehdytys. Sisäinen koulutus. Ammattiopisto Luovi. 31.8.2017.
- Karvonen, R. 2018. Reformi-info, erityinen tuki ja vaativa erityinen tuki. Sisäinen koulutus. Ammattiopisto Luovi. 19.1.2018.
- Kiviranta, T., Munck, P., Koskinen, S. & Tuulio-Henriksson, A. 2016. Kuntoutuminen nuoruudessa ja siirtymä aikuisuuteen. Teoksessa Kuntoutuminen. Helsinki: Duodecim. Viitattu 12.6.2018 <http://www.oppiportti.fi/op/ktm00001/do>
- Koukkari, M. 2010. Tavoitteena kuntoutuminen– Kuntoutujien käsityksiä kokonaisvaltaisesta kuntoutuksesta ja kuntoutumisesta. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Viitattu 15.5.2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-2011291056>
- Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi. 2017. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja: 2017:41.
- Kuntoutusselonteko 2002. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja: 2002:6.

Ladonlahti, T. & Pirttimaa, R. (toim.) 2006 Erityispedagogiikka ja aikuisuus. Helsinki: Yliopistopaino

Ladonlahti, T. 2006. Oppimisen merkitys ja mahdollisuudet yhteisöön liittymisen tukena. Teoksessa Ladonlahti, T. & Pirttimaa, R. (toim.) Erityispedagogiikka ja aikuisuus. 4. muuttamaton p. Helsinki: Yliopistopaino, 17-42.

Laine M., Bamberg, J. & Jokinen, P. 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (toim.) Tapaustutkimuksen taito. 2. p. Helsinki: Gaudeamus, 9-38.

Laki ammatillisesta koulutuksesta. 2018. L 11.8. 2017/531

Lappalainen, K. & Hotulainen, R. 2007 ”Jospa sitä joskus sais oikeita töitä” – Seurantatutkimus peruskoulussa arvioitujen tukitarpeiden yhteydestä nuorten koulutukseen ja työhön sijoittumiseen. Kasvatus 3, 242-256

Lämsä, A-L. 2015 Ammatillisen erityisopetuksen vaikuttavuus opiskelijoiden elämänlaatuun ja jatko-sijoittumiseen vuosina 2013–2014. Julkaisematon teos.

Miettinen, K. 2015. Erityisopetuksen käsikirja. Ammatillinen peruskoulutus ja aikuiskoulutus. Opetushallitus: Oppaat ja käsikirjat 2015:14

Mänty, T. 2006. Koulutus integraation tukena. Teoksessa Ladonlahti, T. & Pirttimaa, R. (toim.) Erityispedagogiikka ja aikuisuus. 4. muuttamaton p. Helsinki: Yliopistopaino, 71-108

Mänty, T. 2000 Ammatillisista erityisoppilaitoksista elämään. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

Niemi, A-M. 2015 Erityisiä koulutuspolkuja? Tutkimus erityisopetuksen käytännöistä peruskoulun jälkeen. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteiden laitos. Viitattu 13.4.2018. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/158436/Erityisi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Onnela, J. 2008 Lähtökohtia HOJKS-työskentelyyn. Teoksessa Honkanen, E., Kaikkonen, L. & Kotila, H. Näkökulmia ammatilliseen erityisopetukseen. Helsinki: Wsoy Oppimateriaalit.

Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut. Viitattu 14.1.2018. <http://minedu.fi>

Paltamaa, J. & Anttila, H. 2015. Maailman terveysjärjestön toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus (ICF) Teoksessa Paltamaa, J. & Perttinen, P. (toim.) Toimintakyvyn arviointi – ICF teoriasta käytäntöön. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 137. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Papunetin www-sivut. Viitattu 12.6.2018. <http://papunet.net/>

Puumalainen, J. 2008. Kuntoutuksen historia. Teoksessa Rissanen, P., Kallaranta, T. & Suikkanen, A. (toim.) Kuntoutus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 16-30

Ruha, P. 2017. Reformi – missä mennään tilannekatsaus. Sisäinen koulutus. Ammat-
tiopisto Luovi. 2.11.2017

Sissala, R. 1999. Saattaen vaihdettuna. Kehitysvammaisen nuoren siirtymävaihe eri-
tyisammattikoulun kontekstissa. Pro gradu- tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön www-sivut. Viitattu 14.2.2018. <https://stm.fi/>

Suomen mielenterveysseuran OIVA-sivut. OIVA-harjoitukset, pudota ankkuri. Vii-
tattu 11.11.2017. http://www.oivamieli.fi/pudota_ankkuri.php

Tilastokeskuksen www-sivut. Liitetaulukko 9: ammatillisen koulutuksen erityisopis-
kelijat erityisopetuksen toteutuspaikan mukaan 2004–2016. Viitattu 2.6.2018.
http://www.stat.fi/til/erop/2017/erop_2017_2018-06-11_tau_009_fi.html

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki:
Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Unkila, K. Kuntoutujan tuottama toimintakykytieto on arvokasta. 20.3.2018. Viitattu
8.5.2018. <https://tietyoelamaan.fi/kuntoutujan-tuottama-toimintakykytieto-arvokasta>

Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta. 2018. A 5.10.2017/673

Webropol www-sivut. Viitattu 10.6.2018. <http://webropol.fi/>

Vernerinet, verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. Koulusta opiskelemaan tai työ-
hön. Viitattu 11.11.2017. <https://verneri.net/>

Vilkka, H. 2005 Tutkimusmetodeja ammatilliselle kentälle. Viitattu 20.11.2017
<http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-kehita-C3%A4.pdf>

Vilkka, H. 2015 Tutki ja kehitä. PS-kustannus. Bookwell oy, Juva

Wilson, J. 2002. Short Reports. Defining ‘special needs’. *European Journal of Spe-
cial Needs Education* 17 (1), 61–66

VirtuaaliAMK:n www-sivut. Viitattu 20.4.2018.
[http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-
sot/0709019/1193463890749/1193464144782/1194348546586/1194356433452.html](http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-
sot/0709019/1193463890749/1193464144782/1194348546586/1194356433452.html)

Äikäs, A. 2012. Toiselta asteelta eteenpäin. Narratiivinen tutkimus vaikeavammaisen
nuoren aikuisen koulutuksesta ja työllistymisestä. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto.

Ruori – ohjauksen ja tuen tarpeen arviointityökalun kysymykset	
1. Kiinnostus ja motivaatio opiskeluun ja alan töihin	
	<p>1. Kiinnostus ja motivaatio - Tutkintoon / koulutukseen</p> <p>☐ ☒ Olen kiinnostunut opiskelusta tällä hetkellä</p> <p>☐ ☒ Olen melko kiinnostunut opiskelusta tällä hetkellä</p> <p>☐ ☒ En ole kovin kiinnostunut opiskelusta tällä hetkellä</p> <p>☐ ☒ En ole kiinnostunut opiskelusta tällä hetkellä</p>
2. Opiskelutaidot ja alalle soveltuvuus	
	<p>2 a. Lukeminen ja kirjoittaminen</p> <p>☐ ☒ Minulla on hyvä luku- ja kirjoitustaito</p> <p>☐ ☒ Osaan lukea ja kirjoittaa jonkin verran</p> <p>☐ ☒ Osaan lukea ja kirjoittaa joitakin sanoja</p> <p>☐ ☒ En osaa lukea ja kirjoittaa</p>
	<p>2 b. Peruslaskutoimitusten tekeminen - Yhteenlasku - Vähennyslasku - Kerto- ja jakolasku</p> <p>☐ ☒ Hallitsen opiskelussa tarvittavat peruslaskutoimitukset</p> <p>☐ ☒ Osaan laskea yhteen- ja vähennyslaskuja sekä helppoja kerto- ja jakolaskuja melko hyvin</p> <p>☐ ☒ Osaan laskea helppoja yhteen- ja vähennyslaskuja pienillä luvuilla</p> <p>☐ ☒ En osaa laskea</p>
	<p>2 c. Uusien asioiden oppiminen - Ohjeiden ymmärtäminen ja muistaminen</p> <p>☐ ☒ Opin uusia asioita helposti</p> <p>☐ ☒ Tarvitsen jonkin verran ohjausta ja selkeät ohjeet oppiakseni uusia asioita</p> <p>☐ ☒ Tarvitsen paljon ohjausta ja harjoittelua oppiakseni uusia asioita</p> <p>☐ ☒ Minun on vaikea oppia uusia asioita ja palauttaa niitä muistiin</p>
	<p>2 d. Terveystila ja toimintakyky</p> <p>☐ ☒ Minulla ei ole sairautta tai vammaa, joka vaikuttaisi opiskeluun</p> <p>☐ ☒ Minulla on sairaus tai vamma, jonka takia tarvitsen välillä apua opiskelussa</p> <p>☐ ☒ Minulla on sairaus tai vamma, jonka takia tarvitsen apua opiskelussa</p> <p>☐ ☒ Minulla on sairaus tai vamma, jonka takia en pysty opiskelemaan</p>
	<p>2 e. Kädentaidot - Sominäppäryys, pikkutarkka työskentely - Käsivoimat</p> <p>☐ ☒ Minulla on hyvät kädentaidot</p> <p>☐ ☒ Tarvitsen välillä apua kädentaitoja vaativissa tehtävissä</p> <p>☐ ☒ Tarvitsen paljon apua kädentaitoja vaativissa tehtävissä</p> <p>☐ ☒ En pysty tekemään kädentaitoja vaativia tehtäviä</p>

	<p>2 f. Hahmottaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ympäristö - Mitat - Kartat - Piirrosmallit - Kalenterin käyttö ja kellon ymmärtäminen <p> ☐ ☒ Hahmottamista vaativat tehtävät onnistuvat minulta itsenäisesti ☐ ☒ Tarvitsen jonkin verran ohjausta ja apua hahmottamista vaativissa tehtävissä ☐ ☒ Tarvitsen paljon ohjausta ja apua hahmottamista vaativissa tehtävissä ☐ ☒ Hahmottamista vaativat tehtävät eivät onnistu minulta </p>
	<p>2 g. Keskittyminen</p> <p> ☐ ☒ Pystyn keskittymään annettuihin tehtäviin ☐ ☒ Tarvitsen välillä ohjausta tehtäviin keskittymisessä ☐ ☒ Tarvitsen paljon ohjausta tehtäviin keskittymisessä ☐ ☒ En pysty keskittymään tehtäviin </p>
	<p>2 h. Opiskelutehtävien tekeminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tehtävien tekemisen suunnittelu, aloittaminen ja loppuun tekeminen <p> ☐ ☒ Pystyn aloittamaan ja tekemään opiskelutehtäviä loppuun asti ☐ ☒ Tarvitsen välillä ohjausta opiskelutehtävien tekemiseen ☐ ☒ Tarvitsen paljon ohjausta opiskelutehtävien tekemiseen ☐ ☒ Opiskelutehtävien tekeminen ei onnistu </p>
<p>3. Psyykinen toimintakyky / voimavarat</p>	
	<p>3. Omat voimavarat</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jaksaminen - Vireystila - Stressinhallinta - Itseluottamus <p> ☐ ☒ Jaksan opiskella tällä hetkellä ☐ ☒ Tarvitsen jonkin verran tukea, että jaksan opiskella tällä hetkellä ☐ ☒ Tarvitsen paljon tukea, että jaksan opiskella tällä hetkellä ☐ ☒ En jaksa opiskella tällä hetkellä </p>
<p>4. Yhteistyötaidot (minä ja muut)</p>	
	<p>4 a. Käyttäytyminen ja tunteiden ilmaiseminen</p> <p> ☐ ☒ Osaan ilmaista tunteitani ja käyttäytyä tilanteeseen sopivalla tavalla ☐ ☒ Tarvitsen joissakin tilanteissa ohjausta, jotta osaan ilmaista tunteitani ja käyttäytyä tilanteeseen sopivalla tavalla ☐ ☒ Tarvitsen paljon ohjausta tunteiden ilmaisemisessa. Muut joutuvat joskus puuttumaan käyttäytymiseeni ☐ ☒ En pysty hallitsemaan tunteitani tilanteeseen sopivalla tavalla. Muut joutuvat usein puuttumaan käyttäytymiseeni. </p>

	<p>4 b. Ryhmässä toimiminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Muiden huomioiminen - Oman vuoron odottaminen - Osallistuminen - Suvaitsevaisuus <p> ☐ ☒ Ryhmässä toimiminen on minulle helppoa ja työskentelen mielelläni ryhmässä ☐ ☒ Pystyn yleensä toimimaan ryhmätilanteissa ilman ohjausta ☐ ☒ Teen opiskelutehtäviä mieluummin yksin. Tarvitsen paljon ohjausta ryhmätilanteissa ☐ ☒ En pysty toimimaan ryhmässä </p>
	<p>4 c. Vuorovaikutustaidot</p> <ul style="list-style-type: none"> - Omien mielipiteiden kertominen - Neuvojen kysyminen - Kuunteleminen - Keskusteleminen - Palautteen vastaanottaminen <p> ☐ ☒ Minun on helppo osallistua keskusteluun ryhmässä ☐ ☒ Osallistun keskusteluun tutussa ryhmässä ☐ ☒ Tarvitsen paljon ohjausta, jotta voin osallistua keskusteluun ryhmässä ☐ ☒ En pysty keskustelemaan ryhmässä </p>
	<p>4 d. Ohjeiden, sääntöjen ja aikataulujen noudattaminen</p> <p> ☐ ☒ Noudatan ohjeita, sääntöjä ja aikatauluja ☐ ☒ Pystyn noudattamaan ohjeita, sääntöjä ja aikatauluja, kun saan väliillä ohjausta ☐ ☒ Tarvitsen paljon ohjausta ohjeiden, sääntöjen ja aikataulujen noudattamisessa ☐ ☒ En pysty noudattamaan ohjeita, sääntöjä ja aikatauluja </p>
<p>5. Arkielämän taidot ja asumisen taidot</p>	
	<p>5 a. Itsestä huolehtiminen</p> <p> ☐ ☒ Osaan huolehtia itsestäni ☐ ☒ Tarvitsen väliillä ohjausta itsestä huolehtimisessa ☐ ☒ Tarvitsen paljon ohjausta ja apua itsestä huolehtimisessa ☐ ☒ En pysty huolehtimaan itsestäni </p>

	<p>5 b. Kodinhoito</p> <ul style="list-style-type: none"> - Siivoaminen - Pyykinpesu - Aterioiden valmistaminen <p> ☐ ☒ Kotitaloustyöt sujuvat itsenäisesti ☐ ☒ Tarvitsen välillä ohjausta kotitaloustöissä ☐ ☒ Tarvitsen paljon ohjausta ja apua kotitaloustöissä ☐ ☒ Kotitalousteiden tekeminen ei onnistu. </p>
	<p>5 c. Asiointi ja ostosten tekeminen</p> <p> ☐ ☒ Asiointi ja ostosten tekeminen sujuvat itsenäisesti ☐ ☒ Tarvitsen välillä ohjausta asiointissa ja ostosten tekemisessä ☐ ☒ Tarvitsen paljon ohjausta ja apua asiointissa ja ostosten tekemisessä ☐ ☒ Asiointi ja ostosten tekeminen eivät onnistu </p>
	<p>5 d. Vuorokausirytmä</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nukkumaan meno ja herääminen <p> ☐ ☒ Menen yleensä ajoissa nukkumaan ja herään aamulla helposti ☐ ☒ Minun on välillä vaikeaa mennä ajoissa nukkumaan ja herätä aamuisin ☐ ☒ Valvon usein liian pitkään ja herääminen aamulla on vaikeaa ☐ ☒ Vuorokausirytmäni on sekaisin </p>
	<p>5 e. Liikkuminen paikasta toiseen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Julkisten kulkuvälineiden käyttö <p> ☐ ☒ Liikun paikasta toiseen itsenäisesti ☐ ☒ Tarvitsen välillä ohjausta paikasta toiseen liikkumisessa ☐ ☒ Tarvitsen paljon ohjausta ja apua paikasta toiseen liikkumisessa ☐ ☒ En pysty liikkumaan paikasta toiseen ilman apua </p>
	<p>5 f. Osallistuminen vapaa-ajan harrastuksiin</p> <p> ☐ ☒ Osallistun säännöllisesti vapaa-ajan harrastuksiin ☐ ☒ Tarvitsen jonkin verran tukea, jotta osallistun säännöllisesti vapaa-ajan harrastuksiin ☐ ☒ Tarvitsen ohjausta ja apua, jotta voin osallistua vapaa-ajan harrastuksiin ☐ ☒ En osallistu vapaa-ajan harrastuksiin </p>

Sopimus
Sisäinen
4.2.2016

2.0/4.2.2016

1 (1)

Suostumus tietojen käyttöön opinnäytetyössä

Opinnäytetyön tiedot

Opinnäytetyön nimi _____

Opinnäytetyön tekijän nimi _____

Opinnäytetyön tekijän oppilaitos _____

Yhteyshenkilö/ohjaaja Luovissa _____

Luovin opiskelijan suostumus

Olen saanut tietoa opinnäytetyöstä ja siihen liittyvästä haastattelusta. Olen myös saanut mahdollisuuden esittää opinnäytetyön tekijälle työhön liittyviä kysymyksiä. Tiedän, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Opinnäytetyötä varten kerättäviä tietoja käsitellään luottamuksellisesti.

Annan suostumukseni siihen, että haastattelussa kertomiani asioita voi käyttää opinnäytetyön aineistona.

Päiväys _____

Opiskelijan/huoltajan* allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____

* jos opiskelija alle 18-vuotias

Opinnäytetyön tekijän sitoumus

Sitoudun käsittelemään kaikki haastattelun aikana esille tulleet asiat luottamuksellisesti ja anonymisti. Esitän tulokset siten, ettei niistä voida erottaa yksittäisen henkilön vastauksia. Käytän haastattelussa esille tulleita tietoja vain opinnäytetyössäni.

Päiväys _____

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus _____

Suostumus tehdään kolmena kappaleena (yksi opiskelijalle, yksi opinnäytetyön tekijälle ja yksi toimitetaan Luovin kehitysohjaajalle)]

[Lomakehaastattelu]

[18.10.2017]

Lomakehaastattelu opiskelijalle

1. Minkälaista oli tehdä RUORI-itsearviointi?

☐	helppoa
☐	melko helppoa
☐	melko vaikeaa
☐	vaikeaa
☐	en osaa sanoa

2. Miten arvioit RUORI-itsearviointin avulla omaa tuen tarvetta?

☐	en tarvitse juuri ollenkaan tukea ja ohjausta
☐	tarvitsen joissakin tilanteissa tukea ja ohjausta
☐	tarvitsen melko paljon tukea ja ohjausta
☐	tarvitsen erittäin paljon tukea ja ohjausta kaikissa tilanteissa
☐	en osaa sanoa

3. Millä RUORI-arvioinnin alueista tarvitset eniten tukea ja ohjausta?
Millä RUORI-arvioinnin alueista tarvitset vähiten tukea ja ohjausta?

kiinnostus ja motivaatio opiskeluun ja alan töihin
opiskelutaidot ja alalle soveltuvuus
psykkiset voimavarat
yhteistyötaidot (minä ja muut)
arkielämän ja asumisen taidot

4. Minkälaisessa työssä näet itsesi opintojen jälkeen?

palkkatyössä avoimilla työmarkkinoilla (työ perustuu työsopimukseen työnantajan kanssa)

avotyössä tavallisella työpaikalla (työ järjestetään työtoimintana, jolloin ei olla työsuhteessa työnantajaan)

työskentelen työ- tai toimintakeskuksessa (työ on esim. tekstiili- ja puutyötä sekä kokoonpano- ja pakkaustyötä)

yrittäjänä (päätoimena hoidetaan omaa yritystä)

päivätoiminnassa (pääpaino ei ole työnteossa, vaan viriketoiminnassa ja toimintakyvyn säilymisessä)

olen muussa kuin työhön liittyvässä toiminnassa (esim. jatko-opinnoissa tai armeijassa: _____)

en ole töissä ollenkaan

en osaa sanoa

5. Minkälaisessa työssä olet vahvimmillasi? (esim. osa-aikatyö, kokoaikatyö, ulkotyö, sisätyö tmv.)

6. Kuinka itsenäisesti teet työtä?

☐	itsenäisesti
☐	tarvitsen vähän ohjausta
☐	tarvitsen paljon apua
☐	en osaa sanoa

7. Minkälaista tukea ja ohjausta tarvitset työpaikan saamisessa ja työssä pysymisessä?

8. Millä tavalla asut opintojen jälkeen?

- asun täysin itsenäisesti omassa asunnossa**
- asun tuetussa vuokra-asunnossa** (tuetun asumisen työntekijältä saa tukea sovittuina aikoina, esim. 1-2 krt/vkossa)
- asun asumisyksikössä** (säännöllistä tukea ja ohjausta on tarjolla kaikkina viikonpäivinä)
- asun vanhempien kanssa**
- muu asumistapa, mikä:** _____
- en osaa sanoa**

9. Minkälaista tukea ja ohjausta tarvitset asumisessa?

10. Onko opintojen jälkeisen elämän suunnitleminen sinulle:

- helppoa
- melko helppoa
- vaikeaa
- en osaa sanoa

11. Onko RUORI-itsearviointista sinulle hyötyä opintojen jälkeisen elämän suunnittelussa?

- paljon
- melko paljon
- vähän
- ei lainkaan
- en osaa sanoa

Kiitos haastattelusta!